

Limitacions legals a les llibertats d'expressió i d'informació i l'exercici del periodisme

Lluís de Carreras Serra

PID_00142869

Universitat Oberta
de Catalunya

www.uoc.edu

Índex

Introducció	5
Objectius	6
1. Informació i protecció de la joventut i de la infància	7
1.1. Règim jurídic general de la protecció de menors	7
1.2. La protecció dels menors a la televisió	12
2. El dret de rectificació	17
2.1. Procediment de rectificació davant els mitjans	18
2.2. Garantia judicial	19
3. Seguretat de l'estat i informació	20
3.1. Els secrets oficials	20
3.2. Els estats d'excepció i de setge	22
3.3. Terrorisme i informació	23
4. La informació dels casos criminals en els mitjans de comunicació	27
4.1. El principi de presumpció d'innocència i els judicis paral·lels	27
4.2. El secret del sumari	29
4.3. La captació d'imatges en els judicis públics	30
5. L'exercici de la professió periodística	32
5.1. Titularitat del dret i protecció jurídica dels periodistes	32
5.2. Les relacions laborals de treball i les relacions civils	33
5.3. La propietat intel·lectual segons el règim de treball	34
5.3.1. Els drets d'autor dels col·laboradors	34
5.3.2. Els drets morals d'autor del comunicador assalariat	35
5.3.3. Els drets patrimonials d'autor del comunicador assalariat	36
5.4. Límits del dret d'autor pel que fa a la informació	38
5.5. La responsabilitat civil i penal del periodista	41
5.5.1. La responsabilitat civil en la premsa escrita	42
5.5.2. La responsabilitat civil en els mitjans audiovisuals	42
5.5.3. Caducitat de les accions civils	43
5.6. Danys materials, morals i indemnització	44
5.7. La responsabilitat penal	46
5.7.1. Responsabilitat penal successiva, exclouent i subsidiària	46

5.7.2. Responsabilitat civil solidària i subsidiària en la comissió de delictes	48
Resum	49
Exercicis d'autoavaluació	51
Solucionari	53
Abreviatures	54
Bibliografia	55
Annex	56

Introducció

En aquest mòdul estudiarem una sèrie de qüestions diverses que tenen com a únic nexa comú que provenen de normes que condicionen d'una manera o una altra l'exercici de les llibertats d'expressió o d'informació i la feina professional del periodista.

En primer lloc, examinarem la protecció dels menors, que també constitueix un límit als drets de llibertat d'expressió i d'informació, però amb un tractament distint del dels adults perquè es dirigeix especialment a la prevenció de danys en el desenvolupament de la personalitat, sense perjudici que si efectivament es produeixen aquests danys s'estableixi una actuació pública per a defensar els drets del menor que complementa la que poden fer els mateixos menors, els pares o els tutors que els tenen a càrrec seu.

En segon lloc, abordarem el dret de rectificació que tenen els ciutadans davant la informació dels mitjans de comunicació que els al·ludeixin i que considerin que els causa perjudici.

En tercer lloc, ens aturarem en els condicionadors de la informació per a preservar la seguretat de l'Estat i en la informació sobre els delictes de terrorisme; i, en quart lloc, estudiarem l'elaboració d'informació en esdeveniments que fan referència a casos delictius públics, que desgraciadament cada vegada és més àmplia en els nostres mitjans de comunicació.

A més, aprofundirem en els drets propis dels periodistes amb l'estudi del seu estatut de treball, sia en qualitat de col·laborador civil o de treballador assalariat, els seus drets de propietat intel·lectual i les responsabilitats civils i penals en què pot incórrer en l'exercici de la professió.

Finalment, de manera complementària, el mòdul incorpora un annex amb fragments de sentències del Tribunal Constitucional (en algunes de les quals s'esmenten altres sentències del Tribunal Europeu de Drets Humans) sobre les matèries objecte d'aquest mòdul. La seva funció és proporcionar a l'alumne un resum de jurisprudència, de lectura voluntària, que enriqueix el contingut exposat en el mòdul.

Objectius

L'objectiu principal del mòdul és proporcionar als estudiants prou coneixements sobre les normes específiques que regulen la professió periodística, especialment les següents:

- 1.** Les normes de protecció de la joventut i de la infància davant d'intromissions al seu honor, a la seva intimitat o a la pròpia imatge.
- 2.** Les normes que regulen l'exercici del dret de rectificació dels ciutadans.
- 3.** Les normes de protecció de la seguretat de l'Estat que fan referència a la informació i els delictes de terrorisme.
- 4.** La informació en els casos criminals.
- 5.** Les normes que regulen els drets i obligacions del periodista en les relacions de treball, els drets de propietat intel·lectual i la responsabilitat civil i penal en l'exercici professional.

1. Informació i protecció de la joventut i de la infància

L'article 20.4 de la Constitució espanyola (CE), després de reconèixer els drets a la llibertat d'expressió i d'informació, disposa el següent: "Aquestes llibertats tenen el límit en el respecte als drets reconeguts en aquest Títol [els drets fonamentals], en els preceptes de les lleis que els desenvolupin i, especialment, en el dret a l'honor, a la intimitat, a la imatge pròpia i a la protecció de la joventut i de la infància".

Essent un límit constitucional, es podria pensar que el mètode utilitzat pels tribunals per a dilucidar els conflictes entre les llibertats d'expressió i d'informació i els drets de la personalitat també es pot aplicar als conflictes que surtin entre la llibertat d'expressió i la protecció dels menors. No és així. Les **normes de protecció de menors** tenen:

- una substantivitat pròpia i molt diferenciada de les que regulen els drets de la personalitat, i
- una finalitat (salvaguardar el desenvolupament de la personalitat dels menors) i una manera de protecció diferent (preventiva).

1.1. Règim jurídic general de la protecció de menors

El valor de la dignitat humana és el fonament de la protecció dels drets de la personalitat, de manera que quan aquest és vulnerat s'obre per a la persona afectada la via de la reclamació en defensa del seu honor, la seva intimitat o la seva imatge. És una defensa *a posteriori* (una vegada s'ha comès l'acció presumptivament ofensiva) i la seva finalitat és la declaració del dret a favor de qui l'ha vist conculcat en la seva persona i el rescabament de danys i perjudicis.

El valor de la dignitat humana també és present, naturalment, en la protecció del menor, però en aquest cas la finalitat de la protecció és evitar les pertorbacions que causi l'exercici de la llibertat d'expressió i d'informació en el desenvolupament de la personalitat dels infants i els joves que no han arribat a la majoria d'edat. Són normes, per tant, **preventives** davant de la possible vulneració dels drets del menor, que es complementen amb **normes de foment dels valors humans i democràtics**.

En la Carta de drets fonamentals de la UE es dedica l'article 24 als drets del menor i a la manera de protegir-los, la filosofia de la qual (l'interès superior del menor) constitueix una **consideració primordial**:

Article 24. Drets de l'infant

"1) Los niños tienen derecho a la protección y a los cuidados necesarios para su bienestar. Podrán expresar su opinión libremente. Ésta será tenida en cuenta para los asuntos que les afecten, en función de su edad y madurez.

2) En todos los actos relativos a los niños llevados a cabo por autoridades públicas o instituciones privadas, el interés superior del niño constituirá una consideración primordial.

3) Todo niño tiene derecho a mantener de forma periódica relaciones personales y contactos directos con su padre y con su madre, salvo si ello es contrario a sus intereses."

Aquesta mateixa filosofia ja s'havia establert en la llei espanyola de 1996 que veurem tot seguit. Així, l'article 2 de Llei orgànica 1/1996, de protecció jurídica del menor (LOPJM), estableix com a principi general que «ha de prevaldre l'interès superior dels menors sobre qualsevol altre interès legítim que es presenti».

a) Llibertat d'expressió, d'informació i llibertat ideològica

La filosofia de la Llei és la de *reconèixer plenament al menor la titularitat de drets* i una capacitat progressiva per a exercir-los, a diferència de legislacions anteriors merament proteccionistes. Els menors ja no es consideren exclusivament persones immadures que necessiten la tutela dels pares o representants legals sinó que es consideren "subjectes actius, participatius i creatius, amb capacitat de modificar el seu propi medi personal i social; de participar en la recerca i satisfacció de les seves necessitats i en la satisfacció de les necessitats dels altres", com diu el preàmbul de la Llei. Entre els drets que es reconeixen al menor hi ha els de la llibertat d'expressió, la llibertat d'informació, la llibertat ideològica i el dret a l'honor, a la intimitat i a la pròpia imatge.

Respecte a les llibertats d'expressió i d'informació i a la llibertat ideològica, ens limitarem a reproduir les disposicions de la LOPJM, que són prou significatives en el seu contingut, si bé es poden recalcar especialment els punts 3 i 5 de l'article 5 d'aquesta llei, que són clau en la filosofia de la protecció del menor.

Article 5. Dret a la informació

"1) Los menores tienen derecho a buscar, recibir y utilizar la información adecuada a su desarrollo.

2) Los padres o tutores y los poderes públicos velarán porque la información que reciban los menores sea veraz, plural y respetuosa con los principios constitucionales.

3) Las Administraciones públicas incentivarán la producción y difusión de materiales informativos y otros destinados a los menores, que respeten los criterios enunciados.

En particular, velarán porque los medios de comunicación en sus mensajes dirigidos a menores promuevan los valores de igualdad, solidaridad y respeto a los demás, **eviten imágenes de violencia, explotación en las relaciones interpersonales o que reflejen un trato degradante o sexista.**

4) Para garantizar que la **publicidad o mensajes dirigidos a menores** o emitidos en la programación dirigida a éstos, **no les perjudique moral o físicamente**, podrá ser regulada por normas especiales.

5) Sin perjuicio de otros sujetos legitimados, **corresponde en todo caso al Ministerio Fiscal y a las Administraciones públicas** competentes en materia de protección de menores el **ejercicio de las acciones de cese y rectificación de publicidad ilícita.**"

Article 6. Dret a la llibertat ideològica

"El menor tiene derecho a la libertad de ideología, conciencia y religión.

El ejercicio de los derechos dimanantes de esta libertad tiene únicamente las limitaciones prescritas por la Ley y el respeto de los derechos y libertades fundamentales de los demás.

Los padres o tutores tienen el derecho y el deber de cooperar para que el menor ejerza esta libertad de modo que contribuya a su desarrollo integral [...]."

Article 8. Dret a la llibertat d'expressió

1) Los menores gozan del derecho a la libertad de expresión en los términos constitucionalmente previstos. Esta libertad de expresión tiene también su límite en la de la y la imagen del propio menor recogida en el artículo 4 de esta Ley.

2) En especial, el derecho a la libertad de expresión de los menores se extiende:

- a) A la publicación y difusión de sus opiniones.
- b) A la edición y producción de medios de difusión.
- c) Al acceso a las ayudas que las Administraciones públicas establezcan con tal fin.

3) El ejercicio de este derecho podrá estar sujeto a las restricciones que prevea la Ley para garantizar el respeto de los derechos de los demás o la protección de la seguridad, salud, moral u orden público [...]."

b) Els drets a l'honor, a la intimitat i a la pròpia imatge dels menors

L'aparició de menors d'edat a la televisió en situacions que poden perjudicar-ne el desenvolupament de la personalitat ha estat motiu d'una preocupació constant.

La LOPJM estableix en el seu article 4 que els menors tenen dret a l'honor, a la intimitat personal i familiar i a la pròpia imatge en els termes següents:

Article 4. Dret a l'honor, a la intimitat i a la pròpia imatge

"1) Los menores tienen derecho al honor, a la intimidad personal y familiar y a la propia imagen. Este derecho comprende también la inviolabilidad del domicilio familiar y de la correspondencia, así como del secreto de las comunicaciones.

2) La **difusión de información** o la utilización de **imágenes o nombre de los menores en los medios de comunicación** que puedan implicar una intromisión ilegítima en su **intimidad, honra o reputación**, o que sea **contraria a sus intereses** determinará la **intervención del Ministerio Fiscal**, que instará de inmediato las **medidas cautelares y de protección previstas** en la Ley y solicitará las indemnizaciones que correspondan por los perjuicios causados.

3) Se considera intromisión ilegítima en el derecho al honor, a la intimidad personal y familiar y a la propia imagen del menor, cualquier utilización de su imagen o su nombre en los medios de comunicación que pueda implicar menoscabo de su honra o reputación, o que sea contraria a sus intereses **incluso si consta el consentimiento del menor o de sus representantes legales**.

4) Sin perjuicio de las acciones de las que sean titulares los representantes legales del menor, **corresponde en todo caso al Ministerio Fiscal su ejercicio**, que podrá actuar de oficio o a instancia del propio menor o de cualquier persona interesada, física, jurídica o entidad pública.

5) Los padres o tutores y los poderes públicos respetarán estos derechos y los protegerán frente a posibles ataques de terceros."

Fixeu-vos que la intervenció del Ministeri Fiscal no arriba solament a la protecció de la intimitat del menor sinó també a la del seu honor i la seva pròpia imatge. La *intromissió* consisteix en "qualsevol utilització de la seva imatge o del seu nom en els mitjans de comunicació que impliqui menyscapse de la seva honra o reputació, o que sigui contrària als seus interessos".

A diferència del món dels adults, en què cal que la reclamació judicial es produeixi a instàncies de la presumpta víctima de la intromissió, la LOPJM ofereix més protecció al menor per mitjà de la intervenció directa i d'ofici del Ministeri Fiscal, sense perjudici que també ho puguin fer les persones que tenen a càrrec seu la tutela del menor. El **Ministeri Fiscal** compleix aquí una **comesa doble**:

- *Substitueix la voluntat dels pares o tutors* quan no protegeixen prou els drets del menor (o, fins i tot, quan miren de valer-se'n per a lucrar-se utilitzant-lo en programes o noticiaris en què se'n vulnera la dignitat).
- Pot posar fi amb immediatesa a la situació injusta a què és sotmès el menor per mitjà d'instar el jutge a aplicar les mesures cautelars i de protecció legal que estimi oportunes i sol·liciti en nom seu la indemnització que correspongui per danys i perjudicis.

Té una rellevància especial el precepte legal que determina que la intervenció del Ministeri Fiscal es produeix quan l'estima convenient per als interessos del menor, fins i tot si els fets o expressions que ocasionen el tracte indigne del menor han estat difosos amb el consentiment del menor o dels seus representants legals. Valorar quan la utilització del menor en els mitjans és contrària als

seus interessos és la funció dels seus representants legals i del Ministeri Fiscal i s'ha de circumscriure a l'àmbit del desenvolupament lliure de la personalitat del menor dins de la seva esfera social.

c) El consentiment dels menors i impossibilitats

Article 3 de la LOPC

"1) El consentimiento de los menores e incapaces deberá prestarse por ellos mismos si sus condiciones de madurez lo permiten, de acuerdo con la legislación civil.

2) En los restantes casos, el consentimiento habrá de otorgarse mediante escrito por su representante legal, quien estará obligado a poner en conocimiento previo del Ministerio Fiscal el consentimiento proyectado (si en el plazo de ocho días el Ministerio Fiscal se opusiere, resolverá el juez."

El primer apartat de l'article 3 de la LOPC segueix el mateix principi que l'article 162.1 del Codi civil (CC), que disposa que els pares que tenen la pàtria potestat tenen la representació legal del fill menor no emancipat, excepte per als "actes relatius als drets de la personalitat o d'altres que el fill, d'acord amb les lleis i amb les seves condicions de maduresa, pugui fer per si mateix". Quan el consentiment el presta el seu representant legal, l'ha de posar en coneixement del Ministeri Fiscal que, si s'hi oposa en el termini de vuit dies davant del jutge, l'ha de resoldre.

El consentiment que presten els pares o tutors del menor quan aquest menor és víctima d'un fet delictiu s'ha de preveure amb atenció especial. Sovint, hem vist que la televisió ha ensenyat menors en aquesta situació, realment degradant, a la qual han arribat per la il·lusió ingènua dels mateixos menors de sortir en pantalla o que els seus pares han consentit a canvi d'una remuneració.

Amb motiu del que disposa l'article 3 de la LOPC, la Fiscalia General de l'Estat ha dictat la Instrucció 2/1993, de 15 de març, sobre protecció de menors, titulada "Funció del Ministeri Fiscal davant del dret a la intimitat dels menors víctimes d'un delictes". Posteriorment, s'ha dictat la Instrucció 2/2006 sobre "El Fiscal i la protecció del dret a l'honor, a la intimitat i a la pròpia imatge del menor" en què es reafirma que "el fiscal no té una posició de subsidiarietat sinó que pot actuar fins i tot quan el menor estigui representat pels seus progenitors, fins i tot contra la voluntat d'aquests o del menor" i es dictaran normes d'actuació especialment en els casos en què els menors es vegin implicats en assumptes d'interès públic; o quan siguin víctima d'un delictes; o quan apareguin a la televisió en programes que, en principi, no puguin perjudicar-los (concursos, activitats musicals, esports, etc.); o quan apareguin de manera accessòria de la informació principal; o quan ells mateixos siguin famosos o fills de personatges famosos.

No obstant això, recordem que el consentiment dels menors també és subjecte a una garantia superior establerta en l'article 4.3 de la LOPJM, que faculta el Ministeri Fiscal a intervenir quan estimi que la cessió d'una manifestació concreta del dret de la personalitat del menor és contrari als seus interessos o

implica una intromissió il·legítima, "fins i tot quan s'ha produït amb el consentiment del menor o dels seus representants legals". Com veiem, la figura del Ministeri Fiscal es veu considerablement reforçada en la LOPJM respecte a la disposició de la LOPC i la instrucció esmentada de la Fiscalia General de l'Estat.

La instrucció exhorta el Ministeri Fiscal a intervenir en els casos en què es pot preveure una intromissió als drets de la intimitat o de la imatge del menor, avisant els pares o el mitjà de comunicació de les conseqüències jurídiques que se'n poden derivar. Entre aquestes conseqüències jurídiques, es preveu la possibilitat que el Ministeri Fiscal utilitzi la figura del desemparament del menor per a sostreure'n la custòdia dels seus representants legals.

d) El perdó de l'ofès menor en els delictes contra l'honor i la intimitat

Quan tractàvem dels delictes d'injúries i calúmnies (contra l'honor), i també dels delictes de descobriment i de revelació de secrets (contra la intimitat), dèiem que el perdó de l'ofès eximeix l'infractor de la responsabilitat criminal o del compliment de la pena imposada. La mateixa disposició s'aplica també als menors, però amb una *protecció especial*: els jutges poden rebutjar que el consentiment del menor o dels seus pares o representants legals extingeixi la responsabilitat criminal, la qual cosa és coherent amb la protecció que, per mitjà del Ministeri Fiscal, persegueix la LOPJM quan estima que, en aquest cas, el perdó és contrari als interessos del menor.

Article 130.4 del CP

"En los delitos o faltas contra menores o incapacitados, los jueces o tribunales, oído el ministerio fiscal, podrán rechazar la eficacia del perdón otorgado por los representantes de aquéllos, ordenando la continuación del procedimiento, con intervención del ministerio Fiscal, o el cumplimiento de la condena.

Para rechazar el perdón a que se refiere el párrafo anterior, el juez o tribunal deberá oír nuevamente al representante del menor o incapaz."

1.2. La protecció dels menors a la televisió

La protecció dels menors (*de la joventut i de la infància* és l'expressió legal que s'usa comunament) en la radiodifusió (terme que engloba la ràdio i la televisió) es recull entre els principis generals de la programació de les lleis que regulen les emissores de ràdio i televisió. Aquests principis no tenen cap altre valor que el de ser una mera declaració d'intencions que ha de ser concretada en altres disposicions que ofereixin més garantia jurídica en l'aplicació.

Tanmateix, la Unió Europea (UE) i el Consell d'Europa s'han preocupat de la protecció dels menors per televisió: la primera, per mitjà de les directives de televisió sense fronteres, i la segona, per mitjà de l'atorgament del Conveni europeu de televisió transfronterera, que estudiem tot seguit.

a) Les directives de televisió sense fronteres

Les **directives** dictades pels organismes de la UE són normes jurídiques que vinculen obligatòriament els estats membres, amb la finalitat de coordinar-los normativament en algunes matèries que es pretén que s'apliquin amb un mínim d'homogeneïtat en tots els estats. Tanmateix, cal que cadascun dels estats que formen part de la UE traslladi o rebi les normes de les directives al seu dret intern, de la manera que sigui més coherent al seu ordenament jurídic. Traslladar o rebre una directiva vol dir integrar-ne les normes a un text legal intern de l'Estat (o de les comunitats autònomes si tenen competència en la matèria), que s'aprova amb aquesta finalitat, sia en forma de llei o de reglament, segons que correspongui.

La Directiva 89/552/CEE, de 3 d'octubre de 1989, coneguda com a Directiva de televisió sense fronteres (que avui s'anomena **Directiva de serveis de comunicació audiovisual**, per la modificació operada per la Directiva 2007/65 CE, vegeu l'apartat *c*) següent), contenia en el capítol V ("Protecció de menors") una sèrie de disposicions entre les quals destacava l'article 22.

Aquesta disposició confusa distingeix entre programes que poden perjudicar seriosament el desenvolupament físic, mental o moral dels menors i els que poden perjudicar aquest desenvolupament sense el qualificatiu de *seriosament*. Entre els primers, es prohibeixen els programes que contenen escenes de pornografia o violència gratuïta. Com és notori, aquesta prohibició no ha tingut lloc, de manera efectiva, a cap país de la UE.

La segona part de l'article 22, que és el que s'ha aplicat en les normes de transposició als ordenaments jurídics nacionals, estableix l'horari de protecció per als menors, la fixació del qual la Directiva 89/552/CEE deixa a criteri de cadascun dels estats d'acord amb els seus propis costums. També preveu la possibilitat de protecció per mitjà de mesures tècniques que limitin l'accés de menors a programes concrets.

La Directiva de 1989 va ser modificada per primera vegada per la Directiva 97/36/CE, de 30 de juny de 1997. El capítol V passa a dir-se *Protecció de menors i ordre públic*, i fa una redacció nova de l'article 22 que no modifica l'aspecte esmentat, encara que sí que afegeix la necessitat de senyalització dels programes en l'apartat 3.

Article 22 97/36/CE (vigent)

"2) Los Estados miembros adoptarán las medidas oportunas para garantizar que sus emisiones de televisión no incluyan programas que puedan perjudicar seriamente el desarrollo físico, mental o moral de los menores y, en particular, programas que incluyan escenas de pornografía o violencia gratuita.

3) Esta disposición se extiende a otros programas que pueden perjudicar el desarrollo físico, mental o moral de los menores, salvo que se garantice, por la elección de la hora de emisión o mediante toda clase de medidas técnicas, que dichos menores en el campo de difusión no ven ni escuchan normalmente dichas emisiones.

4) Además, cuando tales programas se emitan sin codificar, los Estados miembros velarán por que vayan precedidos de una señal de advertencia acústica o estén identificados mediante la presencia de un símbolo visual durante toda su duración."

Amb independència de la crítica ètica que es pot fer a l'anomenada *televisió porquera*, el cert és que la televisió també transmet cultura i informació i ajuda la gent a conèixer el món o persones d'altres races i costums, a conèixer maneres de civilització diferents i a jutjar positivament la diferència. Si la violència existeix, la televisió ha de fer saber com es produeix, quan o on. Des del punt de vista informatiu, en una societat democràtica no s'ha d'amagar res. Ara bé, tant el concepte de *seriosament* (quan afecta seriosament i quan no ho fa?) com el de *violència gratuïta* (quan és gratuïta i quan no ho és?) són molt *indeterminats*. És evident que aquí hi ha un marge ampli de subjectivitat en la interpretació que en pot fer cadascú, de manera que és ben possible que el que una persona consideri que és violència gratuïta una altra hi trobi molts pal·liatius.

Tanmateix, és obvi que el mitjà televisiu, per la facilitat d'impacte i penetració que té en els infants i els adolescents, pot afectar el desenvolupament físic i mental de la seva personalitat naixent, i que les mesures de protecció no solament les han de prendre els estats membres d'acord amb el que estableix la Directiva sinó que cal assegurar-ne el compliment. Als països europeus, les autoritats independents de regulació tenen assignada la missió de complir aquest objectiu.

b) La Directiva de serveis de comunicació audiovisual

El desembre de 2007 es va aprovar la modificació parcial de la Directiva de televisió sense fronteres mitjançant la Directiva 2007/65/CE, que va passar a anomenar-se Directiva 89/552/CEE del Parlament Europeu i del Consell, de 3 d'octubre de 1989, sobre la coordinació de determinades disposicions legals, reglamentàries i administratives dels estats membres relatives a la prestació de serveis de comunicació audiovisual (Directiva de serveis de comunicació audiovisual). Aquesta disposició conserva la vigència de l'article 22 de les directives de 1989 i 1997, de manera que no cal fer-ne cap més comentari.

Es pot destacar, tanmateix, la introducció d'una disposició "únicament aplicable als serveis de comunicació audiovisual a petició", que és congruent amb el que ja s'ha disposat per als serveis d'emissió ordinaris:

Article 3 *nonies*

"Los Estados miembros velarán por que los servicios de comunicación audiovisual a petición ofrecidos por los prestadores del servicio de comunicación bajo su jurisdicción que puedan dañar gravemente el desarrollo físico, mental o moral de los menores se faciliten únicamente de manera que se garantice que, normalmente, los menores no verán ni escucharán dichos servicios de comunicación audiovisual a petición."

c) La Llei de transposició espanyola

Les directives de televisió sense fronteres es van integrar a la legislació espanyola per mitjà de la Llei 25/1994, posteriorment modificada per la Llei 22/1999. Tanmateix, aquestes lleis han quedat derogades amb motiu de la transposició de la Directiva 2007/65/CE de serveis de comunicació audiovisual per mitjà de la Llei general de la comunicació audiovisual, de la qual extraïem les principals disposicions de protecció davant dels serveis de comunicació audiovisual contingudes en l'article que estableix els drets del menor:

1) Els menors tenen el dret que la seva imatge i la seva veu no siguin utilitzades sense el seu consentiment o el del seu representant legal, d'acord amb la normativa vigent. En tot cas, està prohibida la difusió del nom, la imatge o altres dades que permetin la identificació dels menors en el context de fets delictius o emissions que discuteixin la seva tutela o filiació. La transgressió d'aquesta norma serà sancionada com a *falta molt greu*.

2) Està prohibida l'emissió de continguts audiovisuals perjudicials per al menor entre les 6 i les 22 hores. En tot cas, són continguts perjudicials la violència gratuïta, la pornografia i els programes dedicats exclusivament a jocs d'atzar o apostes. La transgressió d'aquesta norma serà sancionada com a *falta greu*.

Fora d'aquesta franja horària, en la comunicació audiovisual televisiva els continguts citats han d'anar sempre precedits per un avís acústic i visual, segons els criteris que fixi l'autoritat audiovisual competent.

Els continguts audiovisuals qualificats com a "X" només es poden emetre entre la una i les cinc de la matinada o amb accés condicional i control parental.

3) Està prohibida la comunicació comercial dirigida als menors quan indueix a error, explota la inexperiència dels menors o la seva relació de confiança amb els grans.

4) Quan es realitzi el servei de comunicació audiovisual mitjançant un catàleg de programes, els prestadors han d'elaborar catàlegs separats per a aquells continguts que no hagin de ser d'accés a menors.

d) El Conveni europeu sobre televisió transfronterera

El 5 de maig de 1989, el Consell d'Europa va aprovar a Estrasburg el Conveni europeu de televisió transfronterera, pocs mesos abans que la llavors Comunitat Europea adoptés la Directiva del mateix nom. Aquest conveni va ser ratificat per Espanya per Instrument de 19 de gener de 1998 (BOE, 22 d'abril de 1998).

La finalitat del Conveni és facilitar, entre els estats que en són part, la transmissió i la retransmissió transfronterera, i així garantir-se mútuament la llibertat de recepció de programes dels altres estats. Concretament, es disposa que, en virtut de l'article 10 del Conveni europeu de drets humans, els estats no s'han d'oposar a la retransmissió en el seu territori de serveis de programes provinents d'un altre estat que compleixin el que disposa aquest conveni.

Entre les disposicions del Conveni, l'article 7 es refereix a la protecció dels menors de manera més genèrica que la Directiva, però amb el mateix esperit i la mateixa finalitat, i estableix el següent:

Article 7. Responsabilitat del radiodifusor

"1) Todos los elementos de los servicios de programas, por su representación y contenido, deberán respetar la dignidad de la persona y los derechos fundamentales ajenos. En particular:

- a) no deberán ser contrarios a las buenas costumbres y en especial contener pornografía;
- b) no deben prestar relieve a la violencia ni incitar al odio racial.

2) Los elementos de los servicios de programas que puedan perjudicar el pleno desarrollo físico, psíquico y moral de los niños o adolescentes no deberán transmitirse cuando, debido al horario de transmisión y recepción, estos puedan contemplarlos.

3) El radiodifusor cuidará de que las noticias televisadas presenten fielmente los hechos y los acontecimientos y favorezcan la libre formación de opiniones."

2. El dret de rectificació

El dret de rectificació el regula la Llei orgànica 2/1984, de 26 de març. Segons l'article primer, tota persona natural o jurídica –o els seus representants o hereus– té **dret de rectificar** per qualsevol mitjà de comunicació social la informació difosa de fets que l'al·ludeixen, que considera inexactes i la divulgació dels quals li causi un perjudici. Vegem-ne alguns dels **elements i notes característics**:

a) Objecte de la rectificació: són fets que la persona al·ludida considera inexactes o inexistents, sense tenir en compte si s'han publicat per error o amb intenció de perjudicar-la.

- La rectificació és de *fets*, mai de pensaments o valoracions aliens.
- No es tracta ni de polemitzar, ni de rectificar opinions alienes, perquè aquestes opinions són subjectives i no tenen el límit de la veracitat, que solament és exigible en la informació dels fets. El dret de rectificació té com a objecte la *llibertat d'informació*, no pas la llibertat d'expressió.

La rectificació no té la consideració d'ampliació de la informació difosa, ni s'ha d'agafar com la versió veritable del que ha ocorregut, perquè, al marge que de veritat objectiva no n'hi ha, el text de rectificació és una visió subjectiva d'una persona afectada per la informació, diferent de la publicada o emesa, sense cap més valor que el d'un testimoni de part. D'altra banda, la persona rectificant no té per què ser la protagonista de la informació, sinó que tan sols ha de ser al·ludida. Quant al perjudici, gairebé sempre es pot al·legar com a perjudici moral, concepte subjectiu d'objectivació i comprovació difícils.

b) Finalitat de la rectificació: la rectificació té una finalitat doble:

- La *defensa de la persona al·ludida* i la seva satisfacció moral (element subjectiu).
- La pluralitat de la informació per a una formació millor de l'opinió pública lliure (element objectiu). La correcció de la narració d'uns fets per algú que hi ha intervingut no és cap altra cosa que *oferir una versió diferent a l'opinió pública* perquè el qui rep la informació es formi millor la seva opinió.

c) Gratuïtat: la publicació o difusió de la rectificació ha de ser sempre gratuïta.

La **rectificació no té consideració de sanció en el mitjà de comunicació** que ha difós la informació. És simplement un dret del rectificador, que se sent perjudicat per una informació que considera que és errònia. Que la informa-

ció no sigui errònia segons el parer del mitjà de comunicació no impedeix l'exercici del dret del rectificador perquè la rectificació no vol dir que la notícia publicada no sigui veraç.

La rectificació s'ha de difondre, excepte en els casos en què, de manera evident i sense cap mena de dubte, la versió que s'ofereixi sigui increïble o tingui per finalitat perjudicar terceres persones. En tots dos casos, que s'han de considerar excepcionals, el director del mitjà es pot negar a difondre la rectificació, basant-se en el fet que no és emparada per l'article 20.1 de la CE o que el mateix mitjà podria experimentar les conseqüències dels perjudicis que es causarien a terceres persones.

El rectificador tampoc no pot atemptar, per mitjà de l'escrit de rectificació, contra l'honorabilitat del mitjà de comunicació. Ja hem dit que la rectificació no és un mitjà per a polemitzar sobre l'assumpte controvertit (que és propi de la llibertat d'expressió, que el dret de rectificació exclou). I tampoc no ho és per a encarar-se amb el mitjà de comunicació per a rebaixar-ne la credibilitat o per a desacreditar-lo. La rectificació ha de ser merament de fets, sense que hi càpiguen expressions desproveïdes de contingut informatiu.

2.1. Procediment de rectificació davant els mitjans

El dret de rectificació s'ha d'exercir trametent un *escrit* al director del mitjà abans no passin set dies naturals de la difusió de la informació. L'extensió de la rectificació no ha d'excedir la informació que es rectifica. El director del mitjà ha de publicar enterament la rectificació abans no passin tres dies d'haver rebut l'escrit amb una rellevància semblant a la de la informació rectificada, sense comentaris ni especificacions.

Si es tracta d'una *publicació periòdica* (no diària), la rectificació s'ha de publicar en el número següent. Si el mitjà és la *ràdio* o la *televisió* i l'espai no s'emeta abans no passin tres dies, el rectificador pot exigir que es difongui en un altre espai de rellevància i audiència semblant dins el termini.

En *períodes electorals*, l'article 68 de la Llei orgànica 5/85, de règim electoral general, preveu algunes especialitats en el dret de rectificació, quan els fets es refereixen a algun candidat o dirigent dels partits o coalicions que es presenten a les eleccions, que són les següents:

- Si la informació que es pretén rectificar s'ha difós en una publicació la periodicitat de la qual no permet divulgar la rectificació abans no passin els tres dies, el director del mitjà l'ha de fer pública, i fer-se càrrec de les despeses, dins el termini en un altre mitjà de la mateixa zona i de difusió semblant.

- El judici verbal que es preveu com a garantia judicial s'ha de fer abans no passin quatre dies, en lloc dels set que preveu el règim ordinari.

2.2. Garantia judicial

Si la rectificació no és publicada o difosa dins el termini indicat, o ho és incorrectament, o el director del mitjà es nega a fer-ho perquè considera que no reuneix els requisits legals, el perjudicat pot exercitar l'acció de rectificació davant el jutge de primera instància abans no passin set dies hàbils. El **procediment judicial** s'ha d'exercitar per escrit i acompanyar la rectificació i la justificació que es va trametre dins de termini, juntament amb la informació rectificada si és escrita o la reproducció o descripció si és audiovisual.

El jutge, si admet a tràmit la rectificació, ha de convocar el rectificador i el director del mitjà a judici verbal, que s'ha de fer abans no passin set dies i en el qual solament s'admeten les proves que es poden practicar en l'acte mateix.

La **sentència** s'ha de dictar el mateix dia del judici o l'endemà, i s'ha de limitar a denegar la rectificació o a ordenar-ne la publicació o difusió. Contra les sentències dictades pels jutges de primera instància estimatòries de la pretensió del rectificador hi pot recórrer en apel·lació el director del mitjà de comunicació condemnat a publicar la rectificació, però aquest recurs no suspèn l'execució de la sentència si ho demana així el demandant, que no ha de deixar ni fiança ni caució.

La resolució judicial que estima una demanda de rectificació no garanteix de cap de les maneres l'autenticitat de la versió dels fets ni produeix efectes de cosa jutjada respecte a una investigació processal ulterior dels fets realment certs.

L'**acció de rectificació** és compatible tant amb l'exercici de les accions penals o civils a què té dret el perjudicat com les que resultin de la intromissió en el dret a l'honor, la intimitat i la pròpia imatge, o la persecució penal dels delictes de calúmnia o injúria, que es pot reclamar en la via judicial pertinent.

3. Seguretat de l'estat i informació

Tot seguit ens referirem a les limitacions que les lleis imposen a la informació per garantir la seguretat de l'Estat o dels ciutadans i que constitueixen mesures necessàries per a la defensa de la societat democràtica.

3.1. Els secrets oficials

L'article 105 b) de la CE determina que la llei ha de regular l'accés dels ciutadans als arxius i registres administratius, sempre que no afecti la seguretat i defensa de l'Estat. La possibilitat que la informació quedi restringida per motius de seguretat nacional, la integritat territorial o la seguretat pública es justifica també en l'article 10.2 del Conveni europeu de protecció dels drets humans i llibertats fonamentals.

En el règim anterior, es va promulgar la Llei 9/1968, sobre secrets oficials, pròpia d'una dictadura. Aquesta llei va ser reformada en alguns articles a fi d'adequar-la al règim democràtic nou per la Llei 48/1978, de 7 d'octubre, vigent en l'actualitat. Així, la Llei de secrets oficials (LSO) vigent estableix en l'article 1 el següent:

Article 1 de la LSO

"Els òrgans de l'Estat han d'estar sotmesos en la seva activitat al principi de publicitat, d'acord amb les normes que regeixin la seva actuació, llevat dels casos que, per la naturalesa de la matèria, aquesta és declarada expressament *classificada*, el coneixement secret o limitat de la qual ha de quedar emparat per aquesta Llei.

Tenen la consideració de secret, sense necessitat de classificació prèvia, les matèries que hi declara la Llei."

Segons la LSO, poden ser declarats **matèries classificades** (secretos o reservades, segons el grau de protecció) els assumptes, actes, documents, informacions, dades i objectes el coneixement dels quals per persones no autoritzades poden danyar o posar en risc la seguretat i defensa de l'Estat.

A continuació, abordarem els principals aspectes en referència a la regulació dels secrets oficials.

a) Competència: l'acord de qualificació correspon exclusivament, en l'esfera de la seva competència, al Consell de Ministres i a la Junta de Caps de l'Estat Major, organismes que no poden delegar ni transferir aquesta responsabilitat. La cancel·lació de les qualificacions correspon als mateixos organismes.

Vegeu també

Vegeu l'article 10.2 CEDH dins l'apartat 2.2 del mòdul 1 ("Les llibertats d'expressió i informació").

b) Efectes: els efectes de la qualificació de secret o reservat són els següents:

- Limitar-ne el coneixement als òrgans o les persones facultades degudament per a això que es determinin en cada cas.
- Prohibir l'accés, o restringir-ne la circulació, a persones no autoritzades en locals, llocs o zones en què siguin aquestes matèries.
- Quan una matèria classificada arriba a coneixement o poder d'una persona no autoritzada per la classificació, està obligada a mantenir el secret i a lliurar-la a l'autoritat civil o militar més propera.

Té un interès especial per al dret de la informació l'article 9.2 de la LSO, que estableix el següent: "Quan una matèria classificada permet preveure que pot arribar a coneixement dels mitjans d'informació, s'ha de notificar a aquests mitjans la classificació de secret o reservat".

La pregunta que ens hem de fer es refereix a les conseqüències de la difusió d'informació obtinguda pels redactors d'un mitjà de comunicació sobre una matèria classificada que no ha estat comunicada als mitjans informatius per l'autoritat pública. Entenem que, si el periodista ha obtingut la informació de fonts legítimes i desconeix la declaració de matèria classificada, sembla que no pot ser sancionat per la difusió de la informació. Si els mitjans de comunicació desconeixen legítimament l'acord de classificació, ha de prevaler el principi general de publicitat de l'actuació pública de l'Administració, del qual la matèria classificada és una excepció. El deure de l'Administració d'ocultar diligentment les activitats classificades o guardar amb zel la documentació reservada no té per què estendre's als mitjans informatius, que no són responsables de la negligència de funcionaris poc curosos.

c) Manera de classificació: els límits del secret oficial imposat a la llibertat d'informació han de ser establerts per:

- declaració expressa dels organismes competents per a establir-la (article 1.1);
- declaració legal mitjançant la promulgació d'una norma jurídica (article 1.2);
- declaració comunicada als mitjans informatius (article 9.2).

Les *matèries classificades* no poden ser comunicades, difoses ni publicades. L'incompliment d'aquesta limitació és sancionat, si és procedent, conforme a les lleis penals (quan tenen la consideració de delictes, com veurem tot seguit) i, a més, per via disciplinària si la difon un funcionari públic (article 13 de la LSO).

d) Els delictes de revelació de secrets oficials: la revelació o difusió de les matèries constitueixen delictes (article 13 de LSO). Els delictes tipificats en el CP que afecten el dret de la informació són els següents:

- "El qui, *sense propòsit d'afavorir una potència estrangera*, aconseguixi, reveli, falsegi o inutilitzi informació legalment qualificada com a reservada o secreta, relacionada amb la seguretat nacional o la defensa nacional o relativa als mitjans tècnics o sistemes emprats per les Forces Armades o les indústries d'interès militar, ha de ser castigat amb la pena de presó d'un a quatre anys" (article 598 del CP). Aquesta pena s'ha d'aplicar en la meitat superior quan la revelació consisteix a fer publicitat del secret o informació en algun mitjà de comunicació social o de manera que se n'assegura la difusió (article 599.2 del CP).
- "L'espanyol que, *amb el propòsit d'afavorir a una potència estrangera*, associació o organització internacional, aconseguixi, falsegi, inutilitzi o reveli informació classificada com a reservada o secreta, susceptible de perjudicar la seguretat nacional o la defensa nacional, ha de ser castigat, com a traïdor, amb la pena de presó de sis a dotze anys [article 584 del CP]."
- "El qui, *per raó del seu càrrec, comissió o servei*, tingui en poder seu o conegui oficialment objectes o informació legalment qualificada com a reservada o secreta o d'interès militar, relatius a la seguretat nacional o la defensa nacional, i per imprudència greu faci que siguin coneguts per una persona no autoritzada o divulgats, publicats o inutilitzats, ha de ser castigat amb la pena de presó de sis mesos a un any [article 601 del CP]."

3.2. Els estats d'excepció i de setge

L'article 55 de la CE preveu la possibilitat de suspensió de determinats drets i llibertats quan es declara l'estat d'excepció o de setge. Com a conseqüència d'aquesta disposició, es va aprovar la Llei orgànica 4/1981, d'1 de juny, reguladora dels estats d'alarma, excepció i setge (LOEAE). La Llei determina que les mesures que s'han d'adoptar, sempre amb caràcter excepcional, han de ser les estrictament indispensables per a assegurar el restabliment de la normalitat i s'han d'aplicar de manera proporcionada a les circumstàncies. Vegem en què consisteixen aquestes situacions especials:

- **Estat d'excepció:** el Govern pot declarar l'estat d'excepció quan l'exercici de les potestats ordinàries és insuficient per a restablir o mantenir les alteracions greus de l'exercici lliure dels drets i llibertats dels ciutadans, el funcionament normal de les institucions democràtiques, els serveis públics essencials o qualsevol altre aspecte d'ordre públic (article 13 de la LOEAE).
- **Estat de setge:** l'estat de setge es pot declarar quan es produeix o hi ha una amenaça d'una insurrecció o acte de força contra la sobirania o inde-

pendència d'Espanya, la integritat territorial o l'ordenament constitucional (article 32 de la LOEAES).

Vegem el **procediment i abast** que preveu la LOEAES per a aquestes situacions:

a) Autorització prèvia del Congrés: perquè el Govern declari els estats d'excepció o de setge, és necessària l'autorització prèvia del Congrés dels Diputats, que ha de determinar l'àmbit de suspensió de les garanties constitucionals i l'abast de les mesures que s'han d'adoptar (suspensió dels drets fonamentals que es determinin), sempre dins les enumerades en l'article 55 de la CE.

b) Àmbit territorial i temporal: l'àmbit territorial de les mesures extraordinàries pot ser el de tot l'Estat o solament una part. La durada màxima de l'estat d'excepció és de 30 dies, prorrogables per autorització del Congrés dels Diputats 30 dies més. La durada i l'àmbit territorial de l'estat de setge es determinen en la declaració corresponent.

c) Suspensió de mitjans de comunicació: segons l'article 21 de la LOEAES, davant dels estats d'excepció o de setge, l'autoritat governativa pot suspendre tota classe de publicacions, emissions de ràdio i de televisió, projeccions cinematogràfiques i representacions teatrals, si l'autorització del Congrés dels Diputats comprèn la suspensió de l'article 20.1 a) i 20.1 d) i de l'article 5 de la CE.

d) Intervenció de comunicacions: l'autoritat governativa pot intervenir igualment tota classe de comunicacions postals, telegràfiques o telefòniques si és necessari per a mantenir l'ordre públic o la persecució de delictes relacionats amb la situació d'anormalitat.

e) Segrest de publicacions: el Govern pot ordenar el segrest de publicacions, la qual cosa en una situació de normalitat és competència exclusiva dels jutges.

f) Prohibició de la censura prèvia: la prohibició de la censura prèvia continua vigent en aquestes situacions excepcionals, i en cap cas no la pot practicar el Govern ni cap altra institució de l'Estat.

Vegeu també

Vegeu aquest concepte en l'apartat 3.6 del mòdul 1.

3.3. Terrorisme i informació

El **delicte de terrorisme** s'estructura inicialment sobre la base de pertinença, actuació al servei o col·laboració amb banda armada, organització o grup la finalitat del qual sigui la de subvertir l'ordre constitucional o alterar greument la pau pública (article 571 del CP).

A partir d'aquesta pertinença, hi ha diversos articles del CP que conformen les penes dependent de l'acció concreta que fa el terrorista: estralls o incendis (article 571 del CP), assassinats, homicidis, lesions, detencions il·legals, ame-

naces o coaccions (article 572 del CP), dipòsits d'armes i tinença, fabricació o transport d'explosius (article 573 del CP), altres infraccions del Codi amb finalitats terroristes (article 574 del CP), atemptats contra el patrimoni a fi de reunir fons per a les bandes armades o afavorir les seves finalitats (article 575 del CP), actes de col·laboració d'informació i vigilància de persones, béns o instal·lacions, cessió d'allotjaments o dipòsits, ocultació o trasllat de persones vinculades a les bandes, organització de pràctiques d'entrenament, o cooperació o mediació econòmica o d'un altre gènere (article 576 del CP).

Segons aquesta tesi inicial, no és terrorisme, sinó una altra classe de delinqüència, les mateixes accions terroristes sense pertànyer a banda armada, o als altres grups armats de delinqüència comuna (com ara els dedicats al narcotràfic o als robatoris majors).

Aquest concepte de terrorisme exclouïa moltes accions lligades al terrorisme a Espanya, especialment de *terrorisme urbà* o *kale borroka*, de manera que es va precedir a ampliar el camp del que es considerava terrorisme en el CP de 1995. Com que continuava essent insuficient, però, es va adoptar el **criteri vigent** recollit en la Llei orgànica 7/2000, de 22 de desembre, el preàmbul de la qual justifica la reforma de la manera següent:

"Por una parte, porque los sucesos de terrorismo urbano sólo vienen considerados como tales en el caso de que exista riesgo para la vida o la integridad física de las personas. Por otra, porque la actual legislación no facilita que se condene a quienes interviniendo en estas acciones portan, no ya los explosivos o armas que provocan incendios o destrozos, sino solamente los componentes necesarios para provocar la explosión."

Llei orgànica 7/2000, de 22 de desembre

En conseqüència, es va modificar l'article 577 del CP que preveu també com a activitat terrorista la dels qui:

"[...] sin pertenecer a banda armada, organización o grupo terrorista, y con la finalidad de subvertir el orden constitucional o de alterar gravemente la paz pública o la de contribuir a estos fines aterrizando a los habitantes de una población o a los miembros de un colectivo social, político o profesional, cometieren homicidios, lesiones de las tipificadas en los artículos 149 ó 150, detenciones ilegales, secuestros, amenazas o coacciones contra las personas, o llevaran a cabo cualesquiera delitos de incendios, estragos, daños de los tipificados en los artículos 263 a 266, 323 o 560 o tenencia, fabricación, depósito, transporte o suministro de armas, municiones o sustancias o aparatos explosivos, inflamables, incendiarios o asfixiantes, o de sus componentes, serán castigados con la pena que corresponda al hecho cometido, en su mitad superior."

A continuació, abordarem els dos delictes típics que es deriven del delictes de terrorisme.

a) El delictes d'apologia del terrorisme

L'article 18 del CP estableix l'**apologia** com un concepte genèric aplicable a tota classe de delictes. Segons aquesta disposició, "és *apologia*, a l'efecte d'aquest Codi, exposar, davant una concurrència de persones o per qualsevol mitjà de difusió, idees o doctrines que exalcin el crim o n'enalteixin l'autor. L'apologia només és delictiva com a forma de provocació i si per la seva naturalesa i

circumstàncies constitueix una incitació directa a cometre un delictes". En el paràgraf anterior del mateix article s'estableix que "la provocació existeix quan directament s'incita mitjançant la impremta, la radiodifusió o qualsevol altre mitjà d'eficàcia semblant, que faciliti la publicitat, o davant d'una concurrència de persones, a perpetrar un delictes".

L'apologia es configura, per tant, partint d'una incitació directa a cometre un delictes. No n'hi ha prou, per tant, d'un mer comentari estimulants o una opinió ambigua: el receptor de la informació s'ha de sentir incitat a cometre'l per l'expressió apologètica; no solament ha de ser influït vagament a fer una acció criminal.

El **delictes d'apologia del terrorisme** consisteix en la provocació (servint-se dels mitjans de comunicació o davant una concurrència de persones) a perpetrar un dels delictes de terrorisme tipificats en el Codi penal que hem vist anteriorment.

b) El delictes d'enaltiment del terrorisme

La Llei orgànica 7/2000 ha introduït el nou tipus delictiu d'**exaltació del terrorisme** en l'article 578 del CP, que implica una ampliació notable del concepte d'apologia del terrorisme. Aquesta disposició nova, segons l'apartat III del preàmbul de la Llei, "es dirigeix a sancionar els qui enalteixin o justifiquin per qualsevol mitjà d'expressió pública o difusió els delictes de terrorisme o els qui participin en la seva execució, o la realització d'actes que comportin descàndid, menyspreu o humiliació de les víctimes dels delictes de terrorisme o dels seus familiars".

Per a evitar que aquest tipus penal nou vulneri el dret fonamental a la llibertat ideològica (article 16 de la CE), el preàmbul continua dient que "no es tracta, evidentment, de prohibir l'elogi o la defensa d'idees o doctrines, per més que aquestes s'allunyin o fins i tot posin en qüestió el marc constitucional, ni encara menys de prohibir l'expressió d'opinions subjectives sobre esdeveniments històrics o d'actualitat. Al contrari, es tracta d'una cosa tan senzilla com *perseguir l'exaltació de mètodes terroristes*, radicalment il·legítims des de qualsevol perspectiva constitucional, o dels autors d'aquests delictes, i també les *conductes* especialment perverses *dels qui calumniem o humilien les víctimes* mentre incrementen l'horror dels seus familiars. Actes tots que produeixen perplexitat i indignació en la societat i que mereixen un clar retret penal."

Concretament, el tipus nou introduït per la Llei orgànica 7/2000, que no requereix provocació com en el cas de l'apologia, s'enuncia així en l'article 578 del CP: "L'enaltiment o la justificació per qualsevol mitjà d'expressió pública o difusió dels delictes compresos en els articles 571 a 577 d'aquest Codi o dels

qui hagin participat en la seva execució, o la realització d'actes que comportin descrèdit, menyspreu o humiliació de les víctimes dels delictes terroristes o dels seus familiars es castiga amb la pena de presó d'un a dos anys".

A més de la pena principal que s'estableix per aquest delictes, es pot imposar una altra *pena accessòria*: "El jutge també pot acordar en la sentència, durant el període de temps que ell assenyali, alguna o algunes de les prohibicions que preveu l'article 57 d'aquest Codi". La prohibició implica que el condemnat no pot tornar al lloc en què ha comès el delictes, o anar on resideix la víctima o la seva família, si són diferents, sense que el termini excedeixi deu anys a partir de la finalització del compliment de la pena privativa de llibertat.

4. La informació dels casos criminals en els mitjans de comunicació

Les llibertats d'expressió i d'informació són drets prevalents sobre els altres drets fonamentals quan s'exerceixen en el marc de la veracitat informativa, el respecte a les persones i l'interès general. Aquesta prevalença es justifica, segons la doctrina del TC, perquè aquestes llibertats són la garantia d'una opinió pública lliure, pressuposició del pluralisme polític i social, que és condició indispensable del règim democràtic.

Tanmateix, com disposa l'article 10.2 del Conveni europeu de drets humans, l'exercici d'aquestes llibertats comporta deures i responsabilitats dels mitjans de comunicació i pot ser sotmès a certes restriccions amb la finalitat, entre d'altres, de protegir la reputació de les persones o de garantir l'autoritat i la imparcialitat del poder judicial.

4.1. El principi de presumpció d'innocència i els judicis paral·lels

El descrèdit d'una persona pot obeir a diversos factors, però la principal vulneració de la seva reputació obeeix, sens dubte, a la imputació d'un delictes. La presumpció d'innocència, a més d'un dret humà, és un dret de les persones molt connectat amb el seu honor i que es vulnera a partir d'acusacions que no han estat provades (com a mínim, encara) en judici perquè no s'ha dictat una sentència condemnatòria.

És un principi democràtic bàsic i un dret fonamental reconegut en l'article 24 de la CE que totes les persones tenen dret d'obtenir la tutela dels jutges de manera efectiva, de manera que, a més de les garanties processals que es preveuen en l'article esmentat i en les lleis de procediment, han de ser protegides en la seva innocència fins que un tribunal no les condemni per sentència ferma, és a dir, per una resolució judicial contra la qual no es pugui recórrer davant un tribunal superior i que, per tant, és definitiva.

La **informació sobre casos criminals** té com a requisit ineludible la preservació de la presumpció d'innocència. Solament correspon als jutges declarar la culpabilitat d'una persona per la comissió d'un delictes, després d'un procés just, amb totes les garanties legals i processals. Els mitjans de comunicació han de respectar aquest principi, sense que això perjudiqui la informació que tenen dret de rebre els ciutadans. **La informació ha de preservar els punts següents:**

- La *presumpció d'innocència fins a la condemna definitiva*: en cap cas no s'ha de condemnar ningú en l'activitat informativa sense que hagi estat condemnat per sentència ferma.
- La *innocència declarada pels tribunals*.

No es tracta de limitar la informació d'esdeveniments o de causes criminals que, per la naturalesa que tenen, són sempre d'interès públic. La informació s'ha de donar amb els requisits de veracitat que hi són inherents i no s'ha de descartar la narració de l'esdeveniment o del desenvolupament del judici de manera no coincident amb la sentència dels jutges. Sempre s'ha d'informar, però, que aquella persona ha estat declarada innocent pels tribunals o, si escau, que no ha estat condemnada per sentència ferma, de manera que, malgrat que hi pugui haver una sentència condemnatòria no ferma, encara és innocent perquè està pendent de la revisió del judici davant un tribunal superior.

Si la diligència professional i les indagacions d'un periodista el condueixen a relatar fets que ha comprovat ell mateix que no són recollits en la sentència o que no són a les diligències del procés i aquests fets poden ser inculporis per a una persona, la informació ha de tenir sempre la menció que el criteri dels jutges és un altre o que, tanmateix, s'ha de presumir la innocència de l'implicat si no ha estat condemnat per un tribunal, o que la informació pot ser rectificada o completada amb altres fets que la poden desvirtuar.

La **presumpció d'innocència** ha de resultar, per tant, del *context* i del *contingut de la informació*. No es pot recórrer a subterfugis que condueixin el lector que llegeix la notícia (o el telespectador que la mira) a tenir el convenciment que s'acusa algú. En alguns cercles periodístics i en l'anomenada *premsa groga* sembla que la utilització del qualificatiu *presumpte* exonera de qualsevol tractament posterior de la informació. És un ús periodístic adequat, però no suficient, de preservació de la presumpció d'innocència, que no queda emparada si no es dedueix de la resta de la informació.

Entre les garanties judicials, la protecció constitucional assoleix el nivell màxim quan es refereix a la presumpció d'innocència. Aquest dret fonamental pot ser greument amenaçat quan la innocència o la culpabilitat d'una persona és sotmesa, sense les garanties judicials, a un **judici paral·lel en els mitjans de comunicació**, que pot comportar una condemna social fins i tot després que hagi estat dictada una sentència absolutòria. S'ha de destacar també la possible influència que pot tenir el judici paral·lel sobre els qui intervenen en el procés (jutges, fiscals, advocats, testimonis o perits) i especialment sobre el jurat, format per persones llegendes en dret, a les quals de manera puntual i apartant-les de la seva quotidianitat s'exigeix que es converteixin en jutges.

4.2. El secret del sumari

La publicitat dels judicis penals és una garantia del processat establerta en l'article 120.1 i 24 de la CE: "Les actuacions judicials seran públiques, amb les excepcions previstes per les lleis de procediment." L'article 24 de la CE determina que "tothom té dret [...] a un procés públic sense dilacions indegudes i amb totes les garanties [...]". El **tractament informatiu dels judicis** es preveu, doncs, constitucionalment des d'un **vessant doble**:

- d'una banda, els acusats tenen dret a un procés públic (article 24.2 de la CE), i
- de l'altra, els ciutadans tenen dret de rebre i comunicar informació veraç (article 20.1 d) de la CE).

La Llei d'enjudiciament criminal (LEC, article 301) estableix una disposició que sembla contradictòria a aquests principis constitucionals: "Les diligències del sumari són secretes fins que s'obri el judici oral, amb les excepcions determinades en aquesta llei." Aquest precepte s'ha d'entendre en el sentit literal que té, ja que el que és **secret** no és l'objecte del judici, sinó les **diligències del sumari**, *excepte* per a les parts que intervenen en el procediment. Tanmateix, la mateixa LEC estableix que "el jutge d'instrucció, a proposta del Ministeri Fiscal, de qualsevol de les parts personades o d'ofici, pot declarar-lo, mitjançant un acte, totalment o parcialment secret per a totes les parts personades, per un temps no superior a un mes i havent d'alçar-se el secret necessàriament amb deu dies d'antelació a les conclusions del sumari" (article 302 de la LEC).

El **secret del sumari** no comporta un límit a la llibertat d'informació sobre els fets objecte del delictes, sinó que l'únic que pretén mantenir en secret són les actuacions sumariales que el jutge du a terme per a esbrinar tots els detalls del delictes. El que persegueix el secret del sumari és que ningú, ni les parts personades en el judici, no sàpiga les actuacions que es duen a terme amb la finalitat d'assegurar l'efectivitat de les investigacions dels fets delictius. Per tant, no es pot considerar atemptatòria al secret sumarial, sinó un exercici legítim de la llibertat d'informació, una informació obtinguda abans de decretar-se el secret o sabuda al marge de les actuacions judicials mitjançant les investigacions diligents d'un periodista.

És més, en algunes sentències del TC es declara, fins i tot, que la informació periodística es pot fonamentar en dades obtingudes il·legítimament d'un sumari declarat secret, ja que la informació és veraç, amb independència de les responsabilitats en què incorri qui ha trencat el secret del sumari i ha filtrat les dades al mitjà informatiu.

El secret del sumari solament es justifica per les exigències de la investigació judicial. La *revelació indeguda o obtinguda il·legítimament* és la que s'aconsegueix per mitjà de jutges, fiscals, advocats, procuradors, funcionaris o testimonis que han intervingut o revelat alguna circumstància del sumari declarat secret, i han comès, doncs, el delictes establert en l'article 466 del CP.

Es castiga la persona que revela el secret, però no la divulgació de la informació en un mitjà de comunicació. El dret que té el periodista d'invocar el secret professional per a no revelar la font d'informació fa molt difícil que es demanin responsabilitats als funcionaris judicials, als advocats i procuradors o als testimonis que l'han informat confidencialment de diligències sumariales, perquè és molt difícil provar que han estat aquestes persones les que han filtrat la informació. Així, el delictes de revelació de secret del sumari queda en la impunitat, ja que el periodista que ha publicat la informació té el dret de no fer conèixer la font d'informació (que li ha revelat la diligència sumarial declarada secreta).

4.3. La captació d'imatges en els judicis públics

Quan el jutge d'instrucció estima que s'ha acabat la investigació dels fets delictius i que ja disposa de prou proves que determinen la responsabilitat dels processats, s'obre el període del **judici oral**, que se substancia davant el tribunal que ha de dictar sentència. A partir d'aquest moment, tots els *actes* del procés són *públics* (article 649 de la LEC). L'acte més important és el de la *sessió pública del judici*.

L'assistència als judicis és lliure, ja que són públics. Recordem, no obstant això, que avui dia la publicitat dels judicis, que tradicionalment havia consistit en un dret d'assistència personal al recinte on es fa el judici, té més importància per la difusió que se'n fa en els mitjans de comunicació, fins al punt que l'assistència de persones a l'acte del judici oral té poca rellevància en comparació del nombre d'assistents indirectes per mitjà de la difusió audiovisual.

En un judici oral, la informació queda del tot oberta a la percepció de l'informador, que en pot relatar les vicissituds amb tota llibertat. El problema es presenta quan la narració del desenvolupament del judici pot afectar l'honor, la intimitat o la imatge, tant dels processats com dels perjudicats pel delictes o fins i tot dels advocats o dels qui intervenen com a testimonis o perits. S'ha de mirar que la informació escrita en un diari o en qualsevol altre mitjà escrit, fins i tot la que prové de la ràdio, que afecti les persones involucrades en un judici no sigui interferida per intromissions a l'honor, la intimitat o la imatge. Quan la informació és gràfica o per mitjans audiovisuals, però, les precaucions que s'han de prendre han de ser molt més grans, perquè també és més gran la possibilitat de vulnerar els drets de la personalitat.

Quan la sala del judici és insuficient per a acollir a tothom que hi vol assistir, tenen preferència els mitjans de comunicació ja que actuen com a mitjancers de la informació que transmeten perquè arribi a tots els ciutadans, i es respecta així el dret d'aquests ciutadans de rebre informació (STC 30/82). Aquest dret preferent, però, s'ha d'entendre que també arriba a les càmeres de televisió o als reporters gràfics o sonors?

Aquesta qüestió ha estat debatuda pels òrgans judicials i pels reporters gràfics i mitjans audiovisuals i la posició ha anat evolucionant fins que hi ha intervingut el TC, que en la STC 156/2004 ha reconegut el principi general de llibertat d'informació en els processos d'interès públic, si bé en casos concrets es poden establir algunes limitacions a aquesta llibertat per a no interferir en el desenvolupament dels judicis o no afectar els drets personals dels qui hi participen, fins i tot amb prohibicions en consideració als interessos que hi ha en joc. Els qui han d'arbitrar aquestes mesures, a petició dels intervinents o bé per decisió pròpia, són els jutges i els tribunals davant dels quals es fa el judici, ja que els competeix establir i guardar l'ordre de la sala i decidir sobre les qüestions que es plantegin durant el procés.

5. L'exercici de la professió periodística

Les llibertats d'expressió i d'informació són drets fonamentals i, en conseqüència, són drets l'exercici dels quals correspon de la mateixa manera a tots els ciutadans. El periodista no té cap posició de privilegi respecte als altres ciutadans: els drets fonamentals són comuns a tothom i són garantits pel principi d'igualtat que proclama la CE. Tanmateix, la dedicació habitual a l'exercici de les llibertats d'expressió i d'informació per a formar opinió pública confereixen a la professió periodística algunes especialitats.

5.1. Titularitat del dret i protecció jurídica dels periodistes

El periodista, com a integrant d'un mitjà de comunicació, és dins la societat democràtica en unes condicions especials en virtut de les característiques de l'activitat que exerceix.

Qualsevol ciutadà és subjecte actiu o passiu de la llibertat d'informació, però el TC reconeix que la **professió periodística** és l'instrument de la llibertat d'expressió més eficaç per la dedicació constant a la investigació dels fets noticiables que constitueixen la informació i a la difusió d'aquests fets.

Per aquest motiu, encara que el periodista no té cap privilegi en la protecció del dret a la llibertat d'expressió, té una preferència per a l'exercici de l'activitat en els casos en què, per la concurrència d'altres ciutadans (per exemple, en cas d'assistència a un judici amb places limitades per al públic), es veu privat de fer-ho. Tot això a fi de garantir que la informació arribi a l'opinió pública, element essencial del pluralisme i fonament de l'estat democràtic. Per tant, el que confereix als periodistes el seu estatus especial és la responsabilitat que tenen com a formadors d'opinió pública.

A més, l'**activitat periodística** és protegida constitucionalment pels **drets i prohibicions** següents:

- El dret a la clàusula de consciència o del secret professional (article 20.1 de la CE).
- La prohibició de censura prèvia (article 20.2 de la CE).
- La prohibició del segrest de publicacions, enregistraments i altres mitjans d'informació, excepte per resolució judicial (article 20.5 de la CE).

5.2. Les relacions laborals de treball i les relacions civils

La relació laboral que lliga un treballador amb una empresa en virtut d'un contracte de treball comporta la seva integració en l'àmbit d'organització, direcció i jerarquia de l'empresari, de manera que el producte procedent de la seva feina no l'elabora per iniciativa pròpia sinó seguint les instruccions que rep dels superiors. El producte passa a ser propietat de l'empresa, que és qui hi posa els mitjans, organitza la feina i la comercialitza, i l'ha de retribuir solament amb una contraprestació salarial. Aquest salari, però, no correspon al valor dels productes que fa el treballador sinó al temps que correspon a la jornada laboral, de manera que la remuneració es paga pel concepte *temps de treball*, amb independència de la quantitat i la qualitat del producte elaborat. O el que és el mateix, l'empresa no compra el que produeix el treballador a canvi d'una contraprestació econòmica (com seria el cas si la relació no fos laboral), sinó que el que remunera és l'activitat que fa aquest treballador en un temps determinat (l'horari laboral). El treballador, per tant, no té cap dret sobre el producte, que queda en propietat de l'empresa, i el seu dret es limita a cobrar el salari que és procedent pel temps concertat o treballat.

La **relació laboral** o **contracte laboral** (termes que són sinònims) normalment s'atorga per escrit, però aquest requisit no és estrictament obligatori; n'hi ha prou del consentiment mutu, fins i tot de manera verbal, per a establir-lo.

Hi ha *normes generals* en la *contractació laboral* que són de dret necessari (és a dir, imposades per la llei), irrenunciables per al treballador precisament en benefici seu, que és la part dèbil de la relació. Aquestes normes de dret necessari són l'Estatut dels treballadors (ET) i l'ordenament laboral del sector (de premsa, de radiodifusió, etc.). En conseqüència, el contracte no pot contenir pactes contraris a aquestes normes perquè, si és així, aquestes clàusules són nul·les.

El contracte pot contenir els pactes complementaris que el dret deixa a disposició lliure de les parts, fonamentalment per a establir condicions de treball que millorin les establertes per disposició estatal o negociació col·lectiva. En cap cas no es poden establir en un contracte de treball "condicions menys favorables o contràries a les disposicions legals i convenis col·lectius" (article 9.1 de l'ET).

Per a determinar si la relació d'un periodista amb l'empresa és laboral, en cas que presti els serveis sense contracte escrit, hem d'analitzar quines són les condicions en què fa la seva funció. El que caracteritza més el contracte laboral és la integració plena del treballador en l'àmbit organitzatiu i disciplinari de l'empresa, això és, rebre instruccions obligatòries dels superiors, fer una feina predeterminada sense autonomia personal per a dur-la a terme, tenir una retribució més o menys estable –encara que es cobri irregularment– i, en definitiva, estar en unes condicions semblants a les dels altres periodistes que hi ha en plantilla.

Els periodistes (o els col·laboradors circumstancials no periodistes, com els que escriuen articles d'opinió) també mantenen relacions amb les empreses informatives que no són de tipus laboral, sinó civil. Habitualment, aquestes relacions no s'estableixen per escrit, per la qual cosa hem d'estar al cas de les característiques de la relació per a distingir-la de la laboral. Els contractes dels col·laboradors són regulats en el Codi civil (CC) amb la figura jurídica d'arrendament de serveis (en aquest cas professionals). En l'arrendament de serveis professionals, el periodista s'obliga a prestar un servei a l'empresa per un preu cert (article 1544 del CC). El CC es limita a deixar constància de l'existència d'aquesta modalitat de contractació civil, sense establir una regulació massa precisa; la voluntat de les parts és la que regula realment la relació.

El que caracteritza la *relació civil* és la independència amb què actua el periodista o, el que és el mateix, la falta de dependència jeràrquica entre els contractants, i també la retribució per obra: es cobra per feina feta (per exemple, un article o una fotografia), de manera que si no es publica no es cobra. Aquesta classe de relacions poden ser puntuals (un article d'opinió) o més estables (una columna d'opinió setmanal; els corresponsals que no tenen una relació laboral amb el mitjà; els reporters que venen pel seu compte la seva producció; els que fan feines autònomes, com un acudit o els encreuats).

5.3. La propietat intel·lectual segons el règim de treball

L'exercici de la llibertat d'expressió i d'informació sorgeix d'un acte de creació personal que, com que prové de la ment humana, genera drets de propietat intel·lectual. Depenent de la relació civil o laboral que mantenen els informadors amb el mitjà de comunicació, els **drets d'autor** es protegeixen de manera diferent.

5.3.1. Els drets d'autor dels col·laboradors

Com s'ha esmentat anteriorment, els **col·laboradors** d'una publicació de **premsa escrita** mantenen una *relació* simplement *civil* amb l'empresa, de manera que actuen amb independència plena, no se sotmeten a les decisions jeràrquiques dels càrrecs de direcció i perceben una remuneració per obra feta i difosa. Aquesta remuneració, en les publicacions, consisteix normalment en un cobrament a un tant alçat per obra publicada.

L'article 52 del Text refòs de la llei de propietat intel·lectual (TRLPI) diu que aquests autors-col·laboradors poden disposar lliurement de l'obra lliurada si aquesta no es reproduïx en el termini d'un mes de la seva tramesa o acceptació en les publicacions diàries o al cap de sis mesos en les restants, llevat que hi hagi un pacte en contra. Amb independència de si es publica o no, el col·laborador conserva el dret d'explotar l'obra en qualsevol forma que no perjudiqui la normal de la publicació en què s'hagin inserit.

La Llei no diu res de les col·laboracions en els mitjans audiovisuals, de manera que s'ha d'interpretar que segueixen les normes comunes del TRLPI.

5.3.2. Els drets morals d'autor del comunicador assalariat

Com ja hem esmentat, la *relació laboral* d'un treballador amb l'empresa consisteix, bàsicament, en el fet que el treballador fa una feina continuada amb l'organització i direcció de l'empresa, per compte de l'empresa, a canvi d'una remuneració salarial. El que ven el treballador és el temps de la seva activitat, que lliura a l'empresari, amb independència del producte fabricat o del servei prestat. Per tant, el producte és sempre propietat de l'empresari.

Tanmateix, quan aquest producte és una obra protegida per la legislació de *propietat intel·lectual*, la propietat de l'empresari és limitada per les disposicions de la llei esmentada que siguin pertinents. No tota la feina que es fa a la redacció d'una publicació de premsa acredita drets d'autor; aquests drets solament són atribuïbles a obres en què el treballador ha incorporat un acte de creació literària, artística, científica o tècnica, la qual cosa les converteix en obres originals, que són pròpiament l'objecte de la propietat intel·lectual. Les aportacions que són resultat de feines merament materials (refondre notícies d'agència, ordenar les fotografies d'un reportatge, etc.) no són obres de creació. Ens trobem, doncs, en una **relació de doble vincle**: la que es fa en virtut del *contracte de treball* per compte d'altri i que deriva dels *drets d'autor* d'obres originals protegides pel TRLPI.

Els treballadors per compte aliè que fan obres de creació protegides per el TRLPI tenen els **drets morals** (article 1 i 14 del TRLPI) que sobre tota obra, *pel mer fet de la seva creació*, corresponen a l'autor de manera irrenunciable i inalienable. No obstant això, en el cas dels treballadors d'un mitjà de comunicació subjectes a contracte laboral, hi ha alguns dels drets de l'article 14 que no els són aplicables, ja que es tracta d'obres col·lectives (les de premsa) o de col·laboració o subjectes al contracte de producció (les audiovisuals).

Així, als assalariats d'una empresa que edita, per exemple, revistes no els són aplicables els casos següents de l'article 14 de TRLPI:

- El dret de decidir si la seva obra ha de ser divulgada i de quina manera (número 1).
- El dret de retirar l'obra del comerç (número 6).
- El dret d'accedir a l'exemplar únic o rar (número 7).

Per això, els únics **drets morals que corresponen a l'autor assalariat** són els següents:

- Determinar si la divulgació s'ha de fer amb el seu nom, amb un pseudònim o signe, o de manera anònima (número 2).

- Exigir el reconeixement de la seva condició d'autor de l'obra (número 3).
- Exigir el respecte a la integritat de l'obra i impedir qualsevol deformació, modificació, alteració o atemptat en contra de l'obra que comporti un perjudici als seus legítims interessos o un menyscapte a la seva reputació (número 4).

Amb relació al que disposa l'article 14.1 del TRLPI ("Decidir si la seva obra ha de ser divulgada i de quina manera") pot ocórrer també que el treballador no estigui satisfet del resultat de la seva creació, però que sí que ho estigui el director, que és qui decideix si l'obra es divulga i com es divulga (o, en cas de publicacions de premsa, és qui té dret de veto sobre un text o fotografia determinats). Si recordem que la propietat de la producció de les obres correspon a l'empresari, és obvi que el treballador no té tampoc el dret de decidir-ne la divulgació o publicació. No obstant això, en cas que hi hagi aquesta disparitat de criteris amb el director, l'autor-treballador té dret que l'obra no li sigui atribuïda i, per tant, es pot negar que el seu nom surti com a autor. Ens trobem en el mateix cas quan el director decideix modificar l'obra per publicar-la (per exemple, en el cas de redactors, la supressió o modificació d'una part del text; en el cas de fotògrafs, la publicació d'una part de la fotografia).

Fetes aquestes excepcions, cal assenyalar que els **drets morals** de l'*obra col·lectiva* (de premsa escrita) els té l'editor i els de l'*obra audiovisual*, els autors de la creació de l'obra en què consisteix la versió definitiva.

5.3.3. Els drets patrimonials d'autor del comunicador assalariat

Els **drets patrimonials** que corresponen als **autors assalariats** tenen un règim singular en el TRLPI, que els distingeix clarament dels drets dels autors no assalariats (col·laboradors permanents o ocasionals). En el cas dels col·laboradors de publicacions periòdiques, els autors d'obres ja reproduïdes conserven el dret d'explotar-les de qualsevol manera que no perjudiqui la norma de la publicació en què s'hagi inserit (article 52 del TRLPI). En canvi, per als autors assalariats (tant si són d'un mitjà de comunicació com d'una empresa audiovisual), la Llei té en compte la relació de doble vincle del treballador (laboral i com a autor), a la qual es refereix l'article 51 del TRLPI.

Article 51 del TRLPI. Transmissió dels drets d'autor assalariat

- 1) La transmisión al empresario de los derechos de explotación de la obra creada en virtud de una relación laboral se regirá por lo pactado en el contrato, debiendo éste realizarse por escrito.
- 2) A falta de pacto escrito, se presumirá que los derechos de explotación han sido cedidos en exclusiva y con el alcance necesario para el ejercicio de la actividad habitual del empresario en el momento de la entrega de la obra realizada en virtud de dicha relación laboral.
- 3) En ningún caso podrá el empresario utilizar la obra o disponer de ella para un sentido o fines diferentes de los que se derivan de lo establecido en los dos apartados anteriores.
- 4) Las demás disposiciones de esta Ley serán, en lo pertinente, de aplicación a estas transmisiones, siempre que así se derive de la finalidad y objeto del contrato."

Segons l'apartat 1 de l'article 51, es pot pactar lliurement *per escrit* la transmissió dels drets d'explotació, però no és habitual que en aquesta qüestió hi hagi un pacte exprés, per la qual cosa es considera que han estat cedits en exclusiva per a l'exercici de l'activitat habitual de l'empresari.

El que defineix el dret de l'empresari o el dret del treballador en aquest punt és precisament "l'activitat habitual de l'empresari" o la finalitat per a la qual ha estat elaborada l'obra. Si l'empresari utilitza l'obra per a una activitat o finalitat habitual, se li presumeix l'atribució de facultats per a l'explotació en exclusiva (excepte que hi hagi un pacte exprés i escrit en contra, cosa que no és freqüent). L'autor-treballador pot utilitzar la seva obra fora de l'activitat habitual de l'empresari (per exemple, fotografies de premsa per a editar un llibre), però no la pot cedir a cap altra empresa que tingui la mateixa finalitat de l'empresa en què treballa, no solament perquè l'empresari té aquest dret sinó perquè comportaria un incompliment de la bona fe contractual ja que incorreria en competència deslleial perquè una feina que ha estat remunerada per un empresari l'aprofita un competidor del mateix sector d'activitat (article 7 del CC).

L'empresari pot utilitzar l'obra per a qualsevol de les activitats que exerceix habitualment en el moment en què se la hi lliura. Aquest dret dura setanta anys a partir del moment de la divulgació o publicació (article 28 del TRLPI).

Es pot donar el cas que l'empresari amplii després l'activitat (per exemple, una empresa de premsa que també es dedica a la producció editorial), cas en el qual s'ha d'entendre que l'obra lliurada abans de començar l'activitat d'edició de llibres no es pot utilitzar per a l'edició, perquè en el moment en què es va lliurar no era activitat habitual de l'empresari.

5.4. Límits del dret d'autor pel que fa a la informació

Quan parlem de límits als drets d'autor ens referim al fet que la llei permet que, en casos determinats, les obres intel·lectuals siguin utilitzades lliurement pels qui no en són autors, sense perjudici que alguna vegada reportin l'obligació de retribuir l'autor per aquesta utilització. El que no es requereix, quan parlem de límits, és l'autorització prèvia. El TRLPI dedica el capítol II del títol III del llibre I a regular aquests límits. No ens ocuparem de tots, sinó solament dels que tenen rellevància en l'àmbit de la informació. En tot cas, quan hi ha algun dubte, els límits han de ser interpretats de manera restrictiva, això és, a favor del reconeixement dels drets d'autor.

Vegeu

Per a ampliar l'estudi dels drets d'autor podeu consultar el mòdul 5 introductori al dret de la propietat intel·lectual i a la protecció de dades de caràcter personal.

a) El dret de citació

És un límit al *dret de reproducció i de transformació*, consistent en la facultat d'utilitzar un fragment d'una obra aliena per a incloure'l en una obra pròpia. L'exercici d'aquest dret no reporta cap dret de remuneració per a l'autor de l'obra preexistent (article 32 del TRLPI).

Perquè aquest dret s'exerciti legítimament, és necessari que s'observin els *requisits* següents:

- La citació s'ha de limitar a fragments de l'obra aliena quan l'obra és de naturalesa escrita, sonora o audiovisual. L'extensió del fragment ha de ser proporcionada a la naturalesa de la citació que es difon, en termes de la Llei, "en la mesura suficient per al fi de la incorporació". En tot cas, no és lícita la incorporació d'un treball complet o extens de manera substancial, que acabi essent part principal del treball propi.
- La citació pot consistir en la reproducció d'una obra aïllada quan la naturalesa que té és de caràcter plàstic, fotogràfic, figuratiu o anàleg.
- Les obres citades han d'haver estat divulgades anteriorment.

La inclusió de la citació ha de tenir com a causa l'anàlisi, comentari o judici crític que complementi l'obra pròpia, i tan sols es pot fer amb *finalitats docents o d'investigació*, encara que aquests conceptes han de ser interpretats de manera extensa. El concepte d'investigació ha de ser ampli, empara el periodisme d'investigació i també la simple investigació informativa d'un esdeveniment, amb la finalitat de formar opinió pública.

S'ha d'indicar ineludiblement la font i el nom de l'autor de l'obra utilitzada. No hi ha d'haver error sobre l'autenticitat de l'autor de l'obra preexistent i de la font de la consulta, perquè si no és un plagi.

b) Les ressenyes i revistes de premsa

En el text de 1996 de la LPI, el segon paràgraf de l'apartat 1 de l'article 32 deia simplement això: "Les recopilacions periòdiques efectuades en forma de ressenyes o revistes de premsa tenen la consideració de citacions". Aquesta redacció implicava un camp obert a la reproducció completa d'articles en revistes de premsa o publicacions que podien tenir una finalitat comercial. Per això, la Llei 23/2006, de modificació parcial del TRLPI, hi afegeix que "quan es realitzin recopilacions d'articles periodístics que consisteixin bàsicament en la seva mera reproducció i l'esmentada activitat es realitzi amb fins comercials", l'autor de l'article pot optar entre:

- oposar-se a la inclusió dels seus articles en la revista de premsa o
- si no ha optat per oposar-s'hi, percebre una remuneració.

És evident que les recopilacions no tenen la consideració de citació a què al·ludeix la primera part de l'article. La naturalesa que tenen és merament informativa i no complementa una obra pròpia. Es tracta, simplement, de fer saber a l'opinió pública la versió d'altres publicacions sobre un tema determinat, i reproduir-ne els editorials o els articles. Es pot discutir si la ressenya ha de ser fragmentària o pot incloure l'article complet per a fins no comercials. Després de l'afegit introduït en el segon paràgraf de l'article 32 sembla que, si la finalitat de la revista de premsa és comercial, l'autor s'hi pot oposar o rebre una remuneració. Si no té finalitat comercial, però, llavors tenim la possibilitat de reproduir l'article sencer.

c) Treballs sobre assumptes d'actualitat

Es tracta de la transcripció sencera d'un article o treball difós en un mitjà de comunicació per un altre mitjà de comunicació, i s'hi ha d'esmentar la font i l'autor del treball si va sortir amb firma (article 33 del TRLPI). La disposició es refereix a un "mitjà de la mateixa classe", que s'ha d'entendre que és un altre mitjà informatiu, amb independència de si és de premsa escrita o audiovisual, ja que la finalitat de la disposició és promoure la llibertat de rebre informació per a formar millor l'opinió pública.

Tanmateix, l'article 33 del TRLPI assenyala que no es poden difondre d'aquesta manera si en la publicació d'origen s'ha fet constar la *reserva de drets*, per a la qual s'utilitza usualment el símbol ©. La raó és que l'article publicat d'origen pot tenir reservada la reproducció per l'autor mateix o l'agència que en gestiona els drets, que ha percebut un preu per a vendre'l. Tanmateix, no hi ha res que obsti perquè el mateix mitjà es reservi el dret sense cap altra motivació que la seva pròpia conveniència. Com a *notes distintives* d'aquest dret, assenyalem les següents:

- Els treballs o articles difosos per un mitjà de comunicació social, que siguin protegits per drets d'autor, poden ser difosos per un altre mitjà sense autorització prèvia (ni del mitjà-font ni de l'autor).

- L'assumpte tractat ha de ser d'actualitat, la reproducció s'ha de fer amb caràcter informatiu, no per a prestigiar el mitjà que el publica per segona vegada.
- Aquests treballs i articles es poden difondre sencers.
- S'ha de citar la font i l'autor, si l'article va sortir amb firma.
- No es pot exercir aquest dret si s'ha fet constar d'origen la reserva de drets (©). La reserva es refereix al treball o article, no a la publicació completa o al programa audiovisual en general.
- L'autor (no el mitjà) té dret de percebre una remuneració per la reproducció, fins i tot si manté una relació laboral amb el mitjà original.
- Quan es tracta de col·laboracions literàries és necessària, en tot cas, l'autorització de l'autor. Cal, doncs, el consentiment de l'autor, amb la remuneració que sigui procedent, sense que el mitjà original s'hi pugui oposar.

d) Reproducció d'al·locucions, conferències, etc.

El segon apartat de l'article 33 es refereix a una altra qüestió: la llibertat de reproduir amb *finalitats informatives* al·locucions, conferències, informes davant els tribunals i altres obres semblants pronunciades en públic en assumptes que són d'interès públic.

Aquesta finalitat informativa està unida a la condició que l'al·locució hagi estat pronunciada en públic (en un lloc d'accés lliure al públic en general, encara que s'hagi de pagar entrada en alguns casos). Tanmateix, hem d'excloure com a lloc públic les entitats associatives o institucions fins i tot públiques que compleixen aquestes funcions específiques únicament a favor dels seus associats. La reproducció dels discursos o al·locucions que tractem en aquest punt es pot fer sense cap autorització i, naturalment, sense remuneració a qui els pronuncia.

S'exceptuen de l'exigència del fi informatiu de la reproducció, distribució i comunicació els discursos pronunciats en seus d'institucions públiques (parlaments, ajuntaments, diputacions, etc.), que poden ser reproduïts encara que l'assumpte tractat no sigui d'actualitat. Això és congruent amb la tutela de la formació lliure de l'opinió pública sobre l'actuació de les persones que tenen càrrecs públics, que ha de ser a tota hora transparent, fins i tot quan les seves valoracions sobre un assumpte determinat o les seves propostes polítiques han estat formulades fa temps.

e) Utilització de les obres amb motiu d'informacions d'actualitat

Els mitjans de comunicació socials poden informar lliurement de les obres d'autor que poden ser vistes o sentides en establiments d'accés públic general, com els cinemes, els teatres, els auditoris, les sales d'exposicions o els museus. La *finalitat informativa* és essencial en aquest aspecte. No es tracta de reproduir l'obra sencera o una part substancial, sinó simplement d'informar (amb la il·lustració d'alguna escena teatral o d'alguna obra pictòrica, per exemple) sobre el que és notícia (article 34 del TRLPI). La finalitat informativa exclou l'autorització prèvia de l'autor i la necessitat de remuneració.

f) Utilització d'obres situades en vies públiques

Es tracta de la facultat de reproduir, distribuir i comunicar lliurement per mitjà de pintures, dibuixos, fotografies i procediments audiovisuals les obres d'autor que hi ha a la via pública establertes de manera permanent, no merament transitòria. No es requereix en aquest cas el caràcter informatiu, ni és necessària la remuneració a l'autor (article 35 del TRLPI).

El que és determinant és que aquestes obres siguin en un lloc públic de manera permanent o, si són de propietat privada, puguin ser vistes amb naturalitat des d'un lloc públic (des del carrer, però no des del pati interior d'una illa de cases, per exemple).

Exemples

Com a exemples, esmentem una escultura, la façana d'un edifici i la fotografia d'un jardí públic en què hi ha una obra artística.

5.5. La responsabilitat civil i penal del periodista

L'article 1902 del CC estableix la responsabilitat civil d'aquesta manera: "El qui per acció o omissió causa dany a algú altre, si hi intervé culpa o negligència, resta obligat a reparar el dany causat." I el primer paràgraf de l'article 1903 del CC disposa el següent: "L'obligació que imposa l'article anterior és exigible, no només pels actes o les omissions propis, sinó pels d'aquelles persones de les quals s'ha de respondre". És l'anomenada **responsabilitat per culpa extracontractual**, és a dir, que deriva d'una acció que causa dany a algú altre sense que entre l'un i l'altre hi hagi cap obligació recíproca ni cap contracte. La *responsabilitat és personal*, quan n'ha de respondre personalment un infractor. Quan la responsabilitat arriba a una pluralitat de subjectes, pot ser solidària o subsidiària:

- És *solidària* quan es pot exigir la responsabilitat a diverses persones alhora perquè es consideren totes deutores principals. En les obligacions solidàries, la reclamació es pot dirigir contra un dels deutors o responsables civils o contra tots. Si un responsable solidari respon de la tota la reclamació, pot reclamar als codeutors restants que li reintegrin la part que correspon de pagar a cadascun d'ells. D'acord amb l'article 1138 del CC, la responsabilitat solidària es reparteix entre els deutors en parts iguals, llevat que del text de l'obligació no en resulti una altra cosa.
- És *subsidiària* quan és exigible a unes persones que no són causants del perjudici, però que la llei els atribueix responsabilitat per compte del deu-

tor principal, en cas que aquest deutor no ho pugui fer (perquè és absent, perquè és insolvent, etc.).

La *responsabilitat mancomunada* (el pagament es pot dividir entre els deutors i cada deutor ha de respondre d'una part) no es pot donar en la matèria que ens ocupa, per la qual cosa no ens hi referirem.

5.5.1. La responsabilitat civil en la premsa escrita

Segons l'article 65.2 de la Llei 14/1966, de 18 de març, de premsa i impremta, "la responsabilitat civil per actes o omissions no punibles és exigible als autors, directors, editors, impressors (i importadors o distribuïdors d'impresos estrangers), amb caràcter solidari". El terme *punible* es refereix a actes o omissions que tenen la consideració de delictes penal o de falta administrativa. L'article 65.3 de la mateixa llei disposa que "la insolvència de les persones jurídiques dóna lloc a una responsabilitat civil subsidiària dels seus administradors, llevat que aquests hagin manifestat prèviament l'oposició formal a l'acte". El TC ha declarat la vigència expressa de l'article 65.2 de la Llei de premsa ("l'aplicació de l'article 65.2 d'aquesta Llei no és incompatible amb el dret d'informació lliure").

La justificació jurídica de la *responsabilitat solidària de l'empresa editora* es podria trobar en el quart paràgraf de l'article 1903 del CC, que prescriu que aquesta responsabilitat és exigible no solament pels actes o les omissions propis, sinó també als "propietaris o directors d'un establiment o empresa respecte als perjudicis causats pels seus dependents en el servei dels rams on els tenen ocupats, o bé en ocasió de les seves funcions".

Tanmateix, encara que sigui establert així legalment, no sembla lògic ni just que la responsabilitat solidària arribi a l'empresa editora de la publicació perquè qui té la responsabilitat plena de la difusió pública, a més de l'autor directe, és el director de la publicació, tal com disposa la mateixa Llei de premsa, que li atribueix el dret de veto sobre tot el que ha publicat, inclosa la publicitat (article 37). Si del que es tracta és d'assegurar el pagament de la indemnització, la declaració de responsabilitat subsidiària de l'empresa editora hauria estat suficient. En tot cas, encara sembla més fora de lloc la responsabilitat de l'empresa impressora.

5.5.2. La responsabilitat civil en els mitjans audiovisuals

La Llei de premsa és únicament aplicable a la difusió d'informacions reproduïdes per mitjà de la impremta i, per tant, no és aplicable als mitjans de comunicació audiovisuals. Com que no hi ha una norma específica que reguli la responsabilitat civil en els mitjans audiovisuals, hem de seguir el *règim*

general de l'article 1902 del CC, que preceptua el següent: "El qui per acció o omissió causa dany a algú altre, si hi intervé culpa o negligència, resta obligat a reparar el dany causat".

a) Mitjans audiovisuals de l'Estat i les comunitats autònomes: en els mitjans públics audiovisuals de l'Estat o de les comunitats autònomes, l'Estatut de la ràdio i la televisió i la Llei del tercer canal estableixen una organització d'aquests mitjans que atribueixen la responsabilitat de la programació al director de la societat anònima titular de l'emissora i el dret (i, per tant, la responsabilitat) de supervisió al director general de l'ens públic; per això, tots dos han de respondre civilment –juntament amb els autors de la informació– de les vulneracions als drets de la personalitat, en virtut del principi establert per la doctrina del TC assenyalada anteriorment sobre la culpa *in vigilando*. També n'ha de respondre l'empresa emissora per aplicació de l'article 1903 del CC.

b) Mitjans audiovisuals de les administracions locals i privades: ens remetem a la doctrina general de la responsabilitat civil (article 1902 i següents del CC) i a les formes de gestió dels serveis públics locals que aprova cada entitat local. La persona física o jurídica titular de la llicència d'emissió ha de respondre civilment –juntament amb els autors de la intromissió– dels danys i perjudicis causats per les seves emissions que vulnerin els drets de la personalitat quan els responsables de la intromissió són persones subjectes a la direcció d'aquests mitjans, o bé per una relació de jerarquia (article 1903, paràgraf quart, del CC), o bé per haver adquirit i programat l'emissió, quan s'adquireixen obres de producció aliena.

Tant en els mitjans públics com en els privats, s'ha d'atribuir a les persones que intervenen en programes d'accés (debats, entrevistes, reportatges) la responsabilitat de les seves pròpies manifestacions, de la mateixa manera que es pot atribuir als signants de les cartes al director d'un diari.

Els autors d'obres audiovisuals són les persones a les quals el TRLPI atribueix aquesta condició en els mitjans radiofònics o audiovisuals i són responsables directes de l'acte que genera la responsabilitat.

5.5.3. Caducitat de les accions civils

Segons l'article 9.5 de la LOPC, "les accions de protecció davant les intromissions il·legítimes caduquen transcorreguts quatre anys des que el legitimat va poder exercitar-les". Aquest termini de caducitat no mereixeria cap comentari si no l'haguéssim de relacionar amb l'article 4.3 de la LOPC, que disposa que, quan es tracta de persones mortes sense hereus, l'exercici de l'acció de reclamació civil correspon a la persona jurídica designada en testament o al Ministeri Fiscal "sempre que no hagin transcorregut més de vuitanta anys des de la mort de l'afectat". És a dir, el fiscal o la persona jurídica designada en

testament poden interposar l'acció de reclamació abans no passin quatre anys des que la van poder exercitar, però sempre que no en faci més de vuitanta de la mort de l'afectat.

5.6. Danys materials, morals i indemnització

a) Danys materials

La llei no es refereix explícitament al dany material, però dóna per fet que cal rescabalar-ne la persona afectada. Sempre es pot reclamar el dany material emparant-se en la *culpa extracontractual* de l'article 1902 del Codi civil. El dany material no es presumeix, sinó que l'ha de provar qui l'al·lega i aportar la documentació necessària (o el testimoni pericial) que avalui el dany. Aquesta indemnització és independent de la que fixa el jutge per dany moral, el qual ha de distingir entre l'una i l'altra en la sentència. El rescabament de danys materials en matèria civil, que dimana de l'article 1902 del Codi civil, comporta l'atribució al demandat d'una certa *culpa o negligència* en la comissió del fet, el qual tanmateix pot provar la innocència per falta d'actitud culposa o negligent.

La intromissió il·legítima en els drets a l'honor, la intimitat o la imatge no causen habitualment danys materials perquè es tracta de drets de la personalitat i no de drets patrimonials. Un insult, una fotografia, una informació de la vida familiar d'una persona difícilment produirà un dany material, un perjudici al patrimoni de l'afectat. Si es dóna el cas, però, i el produeix, s'ha de provar quin perjudici s'ha sofert i valorar-se el dany a l'efecte de quantificar la indemnització.

b) Danys morals

L'article 9.3 de la LOPC presumeix l'existència de perjudici moral quan s'hagi acreditat que s'ha produït una intromissió il·legítima en els drets de la personalitat. La *presumpció del dany moral* és una garantia de protecció d'aquests drets fonamentals perquè el dany moral, com que és subjectiu, no el pot provar la persona perjudicada per la intromissió.

Fixeu-vos que per a determinar els danys morals se segueix el procediment contrari al dels danys materials (en termes jurídics, *s'inverteix la càrrega de la prova*, és a dir, la persona a qui competeix provar l'existència del dany). En els danys materials, el perjudicat n'ha de provar l'existència. En canvi, qui ha patit danys morals no ha de provar quins són, ja que la LOPC en presumeix per si mateixa l'existència. La persona ofesa ha d'al·legar i provar que ha patit una intromissió il·legítima, però res més. En molts casos n'hi ha prou d'acompanyar la demanda amb el retall de diari, la cinta gravada o el vídeo on s'ha vulnerat el dret. No cal que demostrï, però, que l'ha afectat moralment, perquè la Llei ho presumeix, és a dir, no fa falta provar-ho llevat que la part demandada pu-

gui provar que no hi ha hagut dany, la qual cosa no sembla que sigui possible tractant-se d'una afectació tan subjectiva. El demandat solament pot provar que no hi ha hagut intromissió.

La *inversió de la càrrega de la prova* de l'article 9.3 de la LOPC té un fonament lògic: en els drets de la personalitat no es tracta tant de reparar un dany material com de restablir els drets de l'ofès. L'objectiu principal de la protecció dels drets de la personalitat és el reconeixement del dret de l'ofès i el restabliment públic d'aquest dret.

La *presumpció de l'existència de dany moral*, quan es produeix una intromissió il·legítima en els drets de la personalitat, és una conseqüència nova de la constitucionalització d'aquests drets. A un dany moral hi hauria de correspondre una responsabilitat moral de l'ofensor i la lògica ens conduiria cap a una sanció de tipus moral. En un estat de dret, no obstant això, el poder públic no pot infligir penes morals, perquè les responsabilitats concebudes així causarien a la persona un cert grau d'indignitat. Per això, la responsabilitat moral s'exigeix traduint la valoració del dany moral en indemnització pecuniària.

Els danys materials es valoren segons el peritatge dels béns afectats. Els danys morals, sense cap element material que serveixi de referència, es valoren també en diners aplicant els criteris que veurem tot seguit. Per això, podem dir que la Llei, més que l'exigència d'una responsabilitat moral, el que fa és donar a aquesta responsabilitat un caràcter de sanció econòmica en una pena civil.

c) Criteris d'indemnització per danys morals

La Llei deixa a la decisió dels jutges la fixació de l'import de la indemnització per danys morals, i estableix uns **criteris de valoració** de caràcter abstracte. Aquests criteris (article 9.3) són els següents:

- *Avaluació de les circumstàncies del cas*: criteri obert, lògic, però que dona lloc a una gran disparitat de decisions judicials. En tota qüestió jurídica s'han de tenir en compte sempre les circumstàncies del cas, però la manera d'avaluar-les és subjectiva i heterogènia.
- *Criteri de la gravetat de la lesió produïda efectivament*: tractant-se de danys morals, és difícil objectivar els efectes de la lesió, per la qual cosa la subjectivitat judicial continua essent la mesura efectiva de la valoració.
- *Criteri de la difusió de l'ofensa*: la llei uneix aquest criteri al concepte de gravetat de la lesió ja que preceptua que "es té en compte la difusió o audiència del mitjà pel qual s'ha produït". Aquest criteri és més objectiu, ja que l'honor queda menys afectat per una intromissió en un mitjà de poca difusió que no pas si es fa en un altre de gran audiència.

- *Criteri de l'enriquiment de l'infractor*: la llei diu que "també es valora el benefici que hagi obtingut el causant de la lesió com a conseqüència d'aquesta lesió". Aquest criteri sí que és objectiu, ja que es tracta d'un benefici material i, per tant, valorable en diners, com el dany material. El benefici material s'ha de provar o, com a mínim, s'ha d'estimar.

5.7. La responsabilitat penal

El dret penal parteix del **principi** que *solament poden delinquir les persones físiques*. A diferència del que ocorre en la legislació civil, la responsabilitat penal per la comissió d'un delictes no pot ser mai solidària ni es pot atribuir a una persona jurídica.

Les relacions socials integren una gamma de connexions personals molt àmplia i de llaços econòmics, polítics, sociològics i culturals en què les persones jurídiques tenen una importància decisiva, tant si són organismes públics com empreses privades, les activitats de les quals poden desembocar en la comissió de delictes. Tanmateix, el dret penal no pot considerar autor d'un delictes una persona jurídica perquè aquesta persona, per més que se li atribueixi voluntat social en l'àmbit mercantil, no pot ser condemnada a una pena personal (per exemple, de privació de llibertat).

En dret penal el problema se situa, d'una banda, en la necessitat de preservar la societat de les accions punibles que es volen amagar en l'anonimat de la complexitat d'una persona jurídica i, de l'altra, a determinar a quines persones se'ls ha d'atribuir la responsabilitat criminal per fets que jurídicament han fet les societats o els organismes públics.

5.7.1. Responsabilitat penal successiva, excloent i subsidiària

L'article 27 del CP declara criminalment responsables dels delictes i les faltes els autors i els còmplices. No obstant això, l'article 30.1 del CP es refereix als "delictes i les faltes que es cometin utilitzant mitjans o suports de difusió mecànics" (com els *mitjans de comunicació*) i estableix que *només els autors són els responsables del delictes*, excloent la possibilitat que siguin comesos per "còmplices ni els qui els hagin afavorit personalment o realment".

Segons l'article 28 del CP, no solament són autors del delictes "els qui realitzen el fet per si sols, conjuntament o per mitjà d'altri de qui se serveixen com a instrument", sinó que "també es consideren autors:

- Els qui indueixen directament altri a executar-lo [*inductors*].
- Els qui cooperen en l'execució amb un acte sense el qual no s'hauria efectuat [*cooperadors necessaris*]."

Tot seguit, l'article 30 del CP concreta la **responsabilitat dels autors**:

Article 30.2 del CP

"Los autores [...] responderán de manera escalonada, excluyente y subsidiaria de acuerdo con el siguiente orden:

- 1) Los que realmente hayan redactado el texto o producido el signo de que se trate, y quienes les hayan inducido a realizarlo.
- 2) Los directores de la publicación o programa en que se difunda.
- 3) Los directores de la empresa editora, emisora o difusora.
- 4) Los directores de la empresa grabadora, reproductora o impresora."

Article 30.3 del CP

"Cuando por cualquier motivo distinto de la extinción de la responsabilidad penal, incluso la declaración de rebeldía o la residencia fuera de España, no pueda perseguirse a ninguna de las personas comprendidas en alguno de los números del apartado anterior, se dirigirá el procedimiento contra las mencionadas en el número inmediatamente posterior."

Com afirma Gonzalo Quintero (2007) es tracta d'atribuir una responsabilitat successiva, "esto es, de responsabilidad criminal por hechos de otro, y por tanto no apoyada en el principio de culpabilidad, puesto que se estructura a partir de presunciones de *culpa in vigilando*, en atención a la función o protección que se desempeña objetivamente".

Qui són els autors dels quals tracta l'article 30.1 els qui realment hagin redactat el text o produït el signe de què es tracti, i els qui els hagin induït a realitzar-ho? Vegem-ho diferenciant la premsa escrita de l'audiovisual.

a) Els autors del delictes en la premsa escrita. Són autors:

- Els signants de la informació o els qui expressen l'opinió.
- Els qui hagin redactat el titular, l'entradeta, el peu de foto, etc., mitjançant el qual es comet el delictes. Això ocorre en el cas freqüent que l'autor de la informació o de l'article d'opinió d'un diari no és qui ha redactat el titular o l'entradeta.
- El **director de diari** és responsable, en concepte d'autor, de *tot el que es publica sense firma* en una publicació (l'editorial, les informacions no subscrietes, la publicitat que té consideració de delictes). Quan no consta la font d'informació d'una notícia, s'entén que el director l'ha obtinguda de fonts pròpies (article 38 de la Llei de premsa). La figura del director de diari s'ha d'entendre aquí com la de la persona realment responsable del contingut de la publicació en el moment de la comissió del delictes, que per absència del director titular pot ser qui fa les seves funcions.

b) Els autors del delictes en els mitjans audiovisuals. Són autors:

- Les persones responsables directes de l'acte delictiu.
- Els directors dels mitjans dels programes o de les obres audiovisuals, segons els casos, en cas que les persones responsables directes siguin desconegudes.

5.7.2. Responsabilitat civil solidària i subsidiària en la comissió de delictes

La comissió d'un delictes genera responsabilitats civils, és a dir, el rescabament de danys i perjudicis ocasionats a la víctima mitjançant la indemnització econòmica corresponent, a més de les responsabilitats penals:

- **Responsabilitat personal.** La responsabilitat civil per danys i perjudicis correspon als *autors* del delictes. La sentència condemnatòria penal quantifica la indemnització.
- **Responsabilitat solidària.** En els delictes d'injúria i calúmnia amb publicitat, encara que no sigui autora, la persona física o jurídica propietària del mitjà informatiu és responsable solidari amb els autors (article 212 del CP).
- **Responsabilitat civil subsidiària.** En els altres delictes que es cometin servint-se dels mitjans de comunicació (excepte els de calúmnia i injúries), les persones naturals o jurídiques titulars d'editorials, diaris, revistes, emissores de ràdio o televisió o de qualsevol altre mitjà de difusió escrit, parlat o visual són responsables subsidiaris. Ho estableix així l'article 120.2 del CP, atenent la possibilitat d'insolvència dels autors condemnats.

Finalment, assenyalem que, segons preceptua l'article 1.2 de la LOPC, els jutges han d'aplicar els criteris de l'article 9 de la llei esmentada (que hem vist anteriorment en l'apartat 5.6) a l'hora de determinar la responsabilitat civil derivada dels delictes contra l'honor o la intimitat. És a dir, la responsabilitat civil es mesura amb els mateixos criteris en les reclamacions civils contra l'honor, la intimitat i la pròpia imatge que en les que deriven de la comissió d'un delictes contra l'honor o la intimitat.

Exemple

En una entrevista, l'autor és qui és responsable de les paraules delictives, si bé també ho pot ser l'entrevistador si "l'indueix a cometre el delictes". En un debat per ràdio o televisió, els intervinents són els responsables dels seus actes.

Resum

En aquest mòdul, hem abordat, d'una banda, alguns dels límits i condicionadors legals que configuren el marc d'actuació del professional de la informació i, de l'altra, els drets associats a l'exercici de la professió periodística, els seus límits i la responsabilitat civil i penal que se'n deriva.

Per la incidència especial que té en el desenvolupament de la personalitat, el dret de la informació té com a límit les normes legals que, amb caràcter general, protegeixen la joventut i la infància. D'aquestes normes el professional de la informació ha de tenir en compte el que es disposa la Llei orgànica 1/1996, de protecció jurídica del menor, i, de manera més específica, el que es disposa en matèria de protecció de menors en el mitjà de la televisió.

A continuació, el mòdul ha recollit altres límits legals a les llibertats d'expressió i d'informació d'interès per al professional de la comunicació: en primer lloc, el dret de rectificació davant els mitjans de les persones al·ludides per la divulgació de fets inexactes que els causin perjudicis; en segon lloc, les limitacions a la informació derivades de la necessitat de garantir la seguretat de l'Estat o dels ciutadans, això és, els secrets oficials, la suspensió de drets en la declaració dels estats d'excepció i els límits de la informació en matèria de terrorisme; i, en tercer lloc, els límits a la informació recollida en els mitjans de comunicació amb referència a procediments judicials penals no conclusos: el principi de presumpció d'innocència, el secret de sumari i la captació d'imatges en els judicis públics.

Finalment, el mòdul finalitza amb una referència àmplia a l'estatut de treball del periodista, que, com a col·laborador o integrant d'un mitjà de comunicació, disposa d'una protecció legal específica que canvia depenent de si presta els serveis a l'empara d'una relació civil o laboral. Així, segons el règim de treball, el periodista disposarà de diferents drets de propietat intel·lectual sobre les peces informatives i, en tot cas, ha de saber les responsabilitats civils i penals que poden derivar-se de l'exercici de la professió.

Exercicis d'autoavaluació

1. El menor pot donar el consentiment per a cedir la seva imatge...

- a) sempre que els pares o tutors no s'hi oposin.
- b) sempre amb l'autorització del Ministeri Fiscal.
- c) quan les seves condicions de maduresa li ho permetin.
- d) quan és en llocs oberts al públic.
- e) No hi està mai capacitat.

2. El dret de rectificació és el que tenen...

- a) els periodistes, quan han publicat una informació errònia.
- b) els implicats en una informació, quan consideren que han estat insultats.
- c) els qui han estat mencionats en una informació, quan consideren que han estat al·ludits i perjudicats erròniament.
- d) els telespectadors, ens els programes en què poden intervenir telefònicament.
- e) els qui consideren que una informació és falsa i en tenen proves.

3. Quan un jutge decreta el secret del sumari...

- a) els periodistes han de demanar autorització al jutge per a informar del cas.
- b) els periodistes poden informar del cas sempre que al·leguin secret professional.
- c) els periodistes no poden informar del cas fins que s'aixequi el secret del sumari.
- d) no es poden fer fotografies dels testimonis quan van a declarar al jutjat.
- e) els periodistes poden continuar informant del cas perquè és d'interès públic.

4. El director general d'una empresa privada de televisió, pot impedir que es difongui una notícia en un programa informatiu?

- a) No, perquè la censura prèvia és prohibida per la Constitució espanyola.
- b) No, si no és que el director de l'informatiu invoca clàusula de consciència.
- c) Sí, perquè la Llei de premsa li reconeix el dret de veto.
- d) Sí, perquè és la màxima autoritat del mitjà.
- e) No, si es tracta d'una notícia d'interès general que forma l'opinió pública.

5. El periodista assalariat en una publicació periòdica que fa obres de creació intel·lectual té, sobre la seva pròpia obra, el dret...

- a) de decidir si ha de ser divulgada i de quina manera.
- b) que no li sigui atribuïda com a autor.
- c) de modificar-la, encara que ja hagi estat divulgada.
- d) d'impedir que es difongui si s'ha modificat sense el seu consentiment.
- e) d'accedir a l'exemplar únic o rar.

6. Segons la Llei de propietat intel·lectual, un article o un treball d'actualitat difós per un mitjà de comunicació que incorpora drets d'autor...

- a) és prohibit que el difongui un altre mitjà de comunicació d'una empresa de la competència.
- b) el pot difondre sencer un altre mitjà de comunicació sense autorització del mitjà, però remunerant l'autor.
- c) el pot difondre sencer un altre mitjà de comunicació sempre que l'autor ho hagi autoritzat.
- d) el pot difondre sencer un altre mitjà de comunicació sempre que el mitjà de comunicació que l'ha difós prèviament ho hagi autoritzat.
- e) el pot difondre sencer un altre mitjà de comunicació sempre que el mitjà de comunicació que l'ha difós prèviament i també l'autor ho hagin autoritzat.

7. En un delictes d'injúries comès per mitjà de la televisió, el propietari del mitjà...

- a) és responsable penal del delictes, igual que l'autor, el director o el gravador.
- b) no és responsable civil ni penal del delictes, si l'autor està identificat i és solvent.
- c) és responsable civil subsidiari, si l'autor no pot pagar la indemnització perquè és insolvent.
- d) és responsable civil solidari, si l'autor no pot pagar la indemnització perquè és insolvent.
- e) és responsable civil solidari, encara que l'autor sigui solvent per a pagar la indemnització.

8. Les accions civils per a reclamar per una intromissió en els drets de la personalitat es poden presentar...

- a) en un termini de 80 anys a comptar des que s'ha produït la intromissió.
- b) en un termini de 80 anys, però sempre que el perjudicat sigui viu.
- c) en un termini de 4 anys des que el perjudicat ha presentat la reclamació.
- d) en un termini de 80 anys des que el perjudicat ha presentat la reclamació.
- e) durant la vida del perjudicat i 70 anys més.

Solucionari

Exercicis d'autoavaluació

1. c

2. c

3. e

4. d

5. b

6. b

7. e

8. c

Abreviatures

BOE *m* Butlletí Oficial de l'Estat

CC *m* Codi civil

CE *f* Constitució espanyola

CP *m* Codi penal

ET *m* Estatut dels treballadors

LECr *f* Llei d'enjuiciament criminal

LOEAEs *f* Llei orgànica 4/1981 reguladora dels estats d'alarma, excepció i siti

LOPC *f* Llei orgànica 1/1982 de protecció civil a l'honor, a la intimitat personal familiar i a la pròpia imatge

LOPJM *f* Llei orgànica 1/1996 de protecció jurídica del menor

LSO *f* Llei de secrets oficials

STC *f* Sentència del Tribunal Constitucional

TC *m* Tribunal Constitucional

TRLPI *f* Text refòs de la llei de propietat intel·lectual

UE *f* Unió Europea

Bibliografia

- Bel Mallén, I.; Corredoira Alfonso, L.** (2003). *Derecho de la Información*. Barcelona: Ariel Comunicación.
- Carreras Serra, Ll. de** (2008). *Las normas jurídicas de los periodistas: derecho español de la información*. Barcelona: UOC.
- Carrillo, M.** (1987). *Los límites a la libertad de prensa en la Constitución española de 1978*. Barcelona: PPU.
- Cremades, J.** (1995). *Los límites de la libertad de expresión en el ordenamiento jurídico español*. Madrid: La Ley-Actualidad.
- Escobar Roca, G.** (2002). *Estatuto de los periodistas*. Madrid: Tecnos.
- Quintero Olivares, G.** (2007). *Derecho penal. Parte general* (2a. ed.). Pamplona: Aranzadi.
- Lama Aymà, A. de** (2006). *La protección de los derechos de la personalidad del menor de edad*. València: Tirant lo Blanch.
- Ramos Fernández, L. F.** (1997). *La profesión periodística en España*. Pontevedra: Diputación de Pontevedra.
- Rosado Iglesias, G.** (2005). "El estatuto jurídico de los periodistas". *Cuadernos de Derecho Público* (núm. 24). Madrid.
- Urías, J.** (2003). *Lecciones de derecho de la información*. Madrid: Tecnos.

Annex

Jurisprudència del mòdul 3

Dret de rectificació

"La inserció de la rèplica solament és procedent en la mesura que es pretenen rectificar fets i no opinions, i quan els fets publicats afecten perjudicialment els interessos del demandant al·ludit per la informació."

STC 168/86

A manera de resum, la STC 51/2007 recorda la seva doctrina bàsica anterior de la manera següent:

"Començant per recordar la nostra doctrina relativa al dret de rectificació, es pot recordar que en la STC 35/1983, d'11 de maig, FJ 4, ja es parlava del «caràcter purament instrumental» d'aquest dret «quan la finalitat que té s'exhaureix en la rectificació d'informacions publicades», i que en la STC 168/1986, de 22 de desembre, FJ 4, s'afirmava que «el dret de rectificació és solament un mitjà de què disposa la persona al·ludida per a prevenir o evitar el perjudici que una determinada informació irrogui en el seu honor». En la STC 40/1992, de 30 de març, FJ 2, precisem també que «si bé el dret a la rectificació de la informació no suplanta ni, per tant, inhabilita, perquè és innecessària, la protecció deguda al dret de l'honor, sí que l'atenua, ja que constitueix el mecanisme idoni per a reparar el que solament per omissió dels fets relatats constitueixi una intromissió en el dret a l'honor imputable a qui serveix de suport o vehicle per a la difusió pública d'aquests fets»."

STC 51/2007

La rectificació és "un complement a la garantia de l'opinió pública lliure que estableix també el precepte constitucional esmentat (article 20.1.d), ja que l'accés a una versió dissident dels fets publicats afavoreix, més que no pas perjudica, l'interès col·lectiu en la recerca i recepció de la veritat que protegeix aquell dret fonamental".

STC 168/86

"L'exercici del dret de rectificació tampoc no limita el dret de la col·lectivitat i dels individus que la componen de rebre lliurement informació veraç, ja que no comporta una ocultació o deformació de la que, oferta anteriorment, ho sigui o ho pugui ser. Encara més, com s'ha dit, la inserció de la rectificació interessada en la publicació o mitjà de difusió no implica l'exactitud del contingut, ja que ni tan sols la decisió judicial que ordeni aquesta inserció en pot acreditar, per la mateixa naturalesa del dret exercitat i els límits processals en què es du a terme l'acció de rectificació, la veracitat."

STC 168/86

"El simple dissentiment del rectificador dels fets divulgats no impedeix al mitjà de comunicació social afectat difondre lliurement la informació veraç, ni l'obliga a declarar que la informació és incerta o a modificar-ne el contingut, ni es pot considerar tampoc la inserció obligatòria de la rèplica com una sanció jurídica derivada de la inexactitud del que s'ha publicat. Al contrari, la simple inserció d'una versió dels fets diferent i contradictòria ni tan sols limita la facultat del mitjà de ratificar la informació subministrada inicialment o, si escau, aportar i divulgar totes les dades que la confirmen o l'avalen."

STC 168/86

"L'exercici del dret s'ha d'ajustar a requisits que, al seu torn, ofereixin al mitjà difusor de la informació una garantia raonable que la rectificació que es pretén té el suport d'elements de judici que d'alguna manera invaliden la que es va fer pública, que és destinada efectivament a impedir un dany que d'una altra manera patiria el dret o l'interès legítim de qui la sol·licita i que no implica, al seu torn, la difusió de notícies de veracitat dubtosa o a les quals segueixi un perjudici en l'esfera protegida jurídicament a tercers."

STC 35/83

"La protecció d'aquests drets té com a condició que l'ús d'aquesta garantia instrumental de què parlem –dret de rectificació– s'ajusti de manera indubtable a unes regles que tenen el sentit d'emmarcar adequadament l'exercici d'una acció privilegiada, que serveix mediatament per a protegir aquells drets, però que s'ha d'utilitzar d'una manera pautada perquè es respectin altres drets en presència, fonamentalment els del mitjà de comunicació afectat."

STC 51/2007

"Sembla clar que el demandant d'empara no està legitimat per a intervenir en nom dels oients de la Cadena SER, sense que s'arrogui la condició de representant d'una opinió pública defraudada pel que fa al dret de rebre una informació veraç, perquè ni el senyor Álvarez-Cascos no té aquesta capacitat representativa, que difícilment algú es pot atribuir, atesa la inexistència de les vies pertinents de representació, des del moment en què el dret de rebre informació s'exerceix, fonamentalment, mitjançant el simple mecanisme de connectar-se o no, en una decisió ben lliure, al mitjà en qüestió, ni es pot qüestionar, en el procediment de rectificació, que la informació publicada per la Cadena SER compleix els cànons de veracitat exigits."

STC 51/2007

Causes criminals

Presumpció d'innocència i judicis paral·lels

"En suma, com afirmem en la STC 166/1995, de 20 de novembre, FJ 3, «aquesta dimensió extraprocessal de la presumpció d'innocència no constitueix per si mateixa un dret fonamental diferent o autònom del que emana dels articles 10 i 18 de la Constitució, de manera que ha de ser la vulneració d'aquests preceptes i, assenyaladament de l'article 18, el que serveixi de base a la seva protecció per mitjà del recurs d'empara. Perquè, per dir-ho en poques paraules, la presumpció d'innocència que garanteix l'article 24.2 de la CE, assoleix el valor de dret fonamental susceptible de l'empara constitucional quan l'imputat en un procés penal, que s'ha de considerar innocent mentre no se'n provi la culpabilitat, és condemnat sense que les proves, obtingudes i practicades amb totes les garanties exigibles legalment i constitucionalment, permetin destruir la presumpció esmentada. En els altres casos relatius a l'honor i a la dignitat de la persona, que no són una presumpció sinó una qualitat consubstancial amb aquesta persona, són els drets consagrats en l'article 18 de la CE els que, per la via del recurs d'empara, han de ser preservats o restablerts»."

STC 244/2007

"S'invoca, per tant, en la demanda d'empara una dimensió extraprocessal de la presumpció d'innocència que ha estat reconeguda per aquest tribunal i pel Tribunal Europeu de Drets Humans (entre d'altres, en la invocada STEDH, de 5 de febrer de 1995, *cas Allenet de Ribemont c. França*), que consisteix en «el dret de rebre la consideració i el tracte de no-autor o no-partícip en fets de caràcter delictiu o anàleg a aquests i determina, per tant, el dret que no s'apliquin les conseqüències o els efectes jurídics lligats a fets d'aquesta naturalesa en les relacions jurídiques de tot tipus» (STC 109/1986, de 24 de setembre, FJ 1); des d'aquest mateix angle, també hem afirmat que «l'exigència d'una informació veraç obliga a respectar el dret de tothom a la presumpció d'innocència reconegut en l'article 24.2 de la CE» (entre d'altres, STC 53/2006, de 27 de febrer, FJ 6.b, i les que s'hi esmenten)."

STC 244/2007

"Tampoc no es pot atribuir un valor exculpatori a la dada que el secretari d'Estat hagi atribuït als funcionaris esmentats la «presumpta» comissió de diverses infraccions, sense confirmar-ne de manera expressa l'autoria acreditada. En efecte, el dret a l'honor dels funcionaris no queda afectat perquè la imputació que s'hi refereix ho sigui només «presumptivament», sinó perquè s'articula sobre uns fets que són diferents i d'una importància notòriament més greu que la que van ocasionar al seu dia l'obertura de l'expedient sancionador [...]. Assumir, en aquest punt, la tesi del recurrent suposaria el mateix que consentir qualsevol tipus d'imputació presumpta que es faci."

STC 69/2006

"La veritat històrica pot no coincidir amb la veritat declarada judicialment i aquest tribunal ha reconegut el dret a la informació crítica de les resolucions judicials (STC 286/93, FJ

5); tanmateix, tota informació que posi en qüestió el que s'ha proclamat judicialment, a part de requerir una diligència especial en la verificació de la informació, ha de respectar la innocència declarada judicialment o la presumpció d'innocència prèvia a la condemna judicial, i posar explícitament en relleu l'existència de la resolució judicial o del procés en curs."

STC 28/96

Secret del sumari

"Advertides aquestes circumstàncies, i sense prejudicar el fons de l'assumpte, el jutge d'instrucció va considerar que era deure seu protegir els eventuais perjudicats amb la revelació d'aquella informació, d'acord amb el que disposa l'article 13 de la Llei d'enjudiciament criminal, i les parts en el procés judicial davant del que pertorbés la marxa adequada i correcta del procés judicial amb *judicis paral·lels* indesitjables en els mitjans de comunicació, que prou que podrien conculcar el dret a la tutela judicial efectiva (article 24.1 de la CE) i el dret a un procés amb totes les garanties (article 24.2 de la CE) (STC 171/1990, FJ 9, ATC 195/1991, FJ 6; sentències del TEDH, *cas The Sunday Times I*, de 26 d'abril de 1979, *Observer i Guardian*, de 26 d'abril de 1991) de les parts en aquesta causa penal. Raons i motius que van ser confirmats després per l'acte de l'Audiència Provincial, que va resoldre l'apel·lació interposada pels ara demandants d'empara contra el del jutge d'instrucció."

STC 187/1999

"Finalment, queda examinar la presumpta vulneració del dret a un tribunal independent a causa de les pressions desencadenades pels mitjans de comunicació (al·legació 5a.). L'article 24 garanteix a tot acusat una sèrie de drets: un procés amb totes les garanties (incís 7 de l'apartat 2); a ser jutjat per un jutge imparcial (implícit en el dret anterior i, així mateix, en el dret al jutge legal exarticle 24.2.1); a la defensa (incís 2 de l'apartat 2), i a no patir indefensió (incís final de l'apartat 1). D'aquesta sèrie de drets sembla raonable deduir, com fa el recurrent, que la Constitució brinda un cert grau de protecció davant els judicis paral·lels en els mitjans de comunicació, en la mesura que poden interferir el curs del procés penal, i prejudicar-ne i perjudicar-ne la defensa en el si del procés (i deixa al marge, doncs, la consideració d'eventuals repercussions en drets substantius, com per exemple a l'honor i els restants de l'article 18). Aquesta protecció inicial, no obstant això, és contrapesada seriosament. Externament, per les llibertats d'expressió i informació que reconeix l'article 20, ja que, encara que els drets que dimanen de l'article 24 comporten límits a l'exercici d'aquestes llibertats (article 20.4 en la mesura que es fa referència al «respecte als drets reconeguts en aquest títol»; en aquest sentit, també la STEDH Barfod, de 22 de febrer de 1989), el contrari és igualment cert. Internament, la protecció de l'acusat davant els mitjans troba límits dins el mateix article 24, perquè la publicitat no solament és un principi fonamental d'ordenament del procés, sinó també un dret fonamental (incís 5 de l'article 24.2)."

Acte del TC 195/91

"La regla que disposa el secret de les actuacions sumariales és, abans que res, una excepció a la garantia institucional inscrita en l'article 120.1 de la Constitució, segons el qual «les actuacions judicials seran públiques, amb les excepcions previstes per les lleis de procediment». El procés penal [...] pot tenir una fase sumària emparada pel secret i, en aquesta mesura, limitadora de la publicitat i la llibertat. Aquesta conformitat constitucional genèrica del secret sumarial, però, no és imposada o exigida directament per cap precepte constitucional i, per això, es requereix, per a aplicar-la correctament, una interpretació estricta [...]."

STC 13/85

"El que persegueix la regla impositiva del secret és impedir aquest coneixement a fi d'assolir, d'acord amb el principi inquisitiu al·ludit abans, una repressió segura del delicte. Per tant, les dades a què no es té accés legítim no poden ser –a *fortiori*– objecte de difusió, per qualsevol mitjà, que implica un límit del dret d'informar, però solament de manera derivada, és a dir, en la mesura que el que es vol difondre o comunicar s'hagi obtingut il·legítimament, i s'hagi trencat, doncs, el secret mateix del sumari, això és, en la mesura que s'és davant del que la llei processal mateixa (article 301) anomena una revelació indeguda."

STC 13/85

"El secret del sumari no significa, de cap manera, que un o diversos elements de la realitat social siguin arrabassats a la llibertat d'informació, en el doble sentit de dret d'informar-se i dret d'informar, amb l'únic argument que sobre aquests elements hi ha en curs unes de-

terminades diligències sumarians. D'aquesta manera, el mal entès secret del sumari equivaldria a crear una atípica i il·legítima «matèria reservada» sobre els fets mateixos sobre els quals investiga i realitza la instrucció oportuna l'òrgan judicial, i no sobre les «actuacions» de l'òrgan judicial que constitueix el sumari."

STC 13/1985

"No es pot compartir l'afirmació del Tribunal Suprem que la informació enjudiciada en aquest procés d'empara no es va obtenir rectament ja que es va aconseguir per un mitjà «injust». Com sosté el Ministeri Fiscal, això suposaria introduir una limitació no prevista constitucionalment al dret de difondre informació veraç, perquè negaria aquesta consideració a la notícia publicada pel fet de procedir d'un sumari en tramitació. Hem d'estimar, doncs, que la informació periodística esmentada va ser veraç, en el sentit indicat més amunt, ja que els periodistes van observar la diligència exigible constitucionalment en la comprovació de les seves fonts d'informació, sense que se'n pugui presumir l'obtenció irregular, ni hi hagi cap constància en les actuacions que l'obtenció de la notícia s'hagi produït mitjançant una conducta reputada il·lícita, perquè en el procés *a quo* no hi ha acreditada la manera en què el mitjà de comunicació va tenir accés a les diligències sumarians."

STC 158/2003

"La nostra jurisprudència ha vinculat, doncs, la informació «obtinguda rectament» amb el requisit de la veracitat, entesa com a compliment del deure de diligència en la contrastació de la informació, però mai no hem relacionat aquesta exigència amb el fet que l'obtenció de les dades sigui legítim ni, per tant, amb el secret de sumari (en el mateix sentit, STC 158/2003, de 15 de setembre, FJ 5). Així, doncs, la qüestió que la informació publicada no pogués ser objecte de difusió per haver estat obtinguda il·legítimament, és a dir, trencant el secret del sumari, i constituís una «revelació indeguda» (article 301 de la LEC) és una qüestió diferent de la que s'examina aquí. En efecte, el que hem de dilucidar en aquest cas és si la informació publicada pot reputar-se lesiva de l'honor o no i, per tant, si, des de la perspectiva de la tutela que correspon constitucionalment a l'honor de les persones, som davant d'un exercici legítim de la llibertat d'expressió o no. Delimitat així l'objecte del nostre judici, el que l'exercici de la llibertat d'expressió pugui resultar il·legítim per altres raons com ara que la notícia constitueixi una revelació d'alguna cosa que, com que procedeix d'un sumari, la Llei declara secreta –amb l'eventual responsabilitat de qui hagi comès aquesta transgressió– no afecta gens el conflicte que dilucidem aquí, ja que, per més il·legítima que, des d'aquest enfocament, resulti una informació determinada, això no la transforma en no veraç ni, per tant, en lesiva de l'honor."

STC 54/2004

Periodistes en una societat democràtica

"Són aquests drets, drets de llibertat davant el poder i comuns a tots els ciutadans. Els qui fan professió de l'expressió d'idees o opinions o de la comunicació d'informació els exerceixen més sovint que la resta dels ciutadans, però no en deriva cap privilegi [...]."

STC 6/81

"El dret de comunicar, que, en cert sentit, es pot considerar com una simple aplicació concreta de la llibertat d'expressió [...], és un dret que tenen també, sens dubte, tots els ciutadans, encara que a la pràctica serveixi, sobretot, de salvaguarda als qui fan de la recerca i la difusió de la informació la seva professió específica; el dret de rebre és en rigor una redundància (no hi ha comunicació quan el missatge no pot tenir cap receptor), la inclusió en el text constitucional del qual es justifica, tanmateix, pel propòsit d'ampliar al màxim el conjunt dels legitimats per a impugnar qualsevol pertorbació de la comunicació social lliure."

STC 6/81

"L'objecte d'aquest dret és, per tant, el conjunt de fets que es poden considerar notícies o informats en els termes puntualitzats anteriorment i n'és subjecte, de primer, la col·lectivitat i cadascun dels seus membres, l'interès dels quals és el suport final d'aquest dret, del qual també és subjecte, òrgan o instrument el professional del periodisme, ja que el concerneix la recerca de la informació i la transmissió posterior."

STC 105/83

"Si bé la jurisprudència constitucional ha reconegut com a titulars de la llibertat d'informació tant els mitjans de comunicació i els periodistes com qualsevol altra persona que faciliti la notícia veraç d'un fet i la col·lectivitat com a receptora d'aquesta notícia (per totes, STC 6/1981, 105/1983, 165/1987, 6/1988, 176/1995, 4/1996), ha declarat igualment que la protecció constitucional del dret «assoleix el nivell màxim quan la llibertat és exercitada pels professionals de la informació per mitjà del vehicle institucionalitzat de formació de l'opinió pública que és la premsa entesa en la seva accepció més àmplia» (STC 165/1987, reiterada en les STC 105/1990 i 176/1995, entre d'altres). Amb aquesta afirmació no es va voler dir de cap de les maneres que els professionals de la informació tinguin un dret fonamental reforçat respecte als altres ciutadans, sinó solament que, com que estan sotmesos a més riscos en l'exercici de les seves llibertats d'expressió i informació, necessiten –i tenen– protecció específica. Aquesta protecció enllaça directament amb el reconeixement als professionals del dret a la clàusula de consciència i al secret professional per a assegurar la manera d'exercir la seva llibertat d'informació fonamental (STC 6/1981, 225/2002)."

Responsabilitat civil

"La responsabilitat civil solidària, entre d'altres, del director del mitjà periodístic i de la mateixa empresa editora es justifica en la culpa *in eligendo* o *in vigilando* de l'editor o del director, ja que cap d'aquests dos no desconeix el contingut de la informació i opinió que difon el diari [...]. El director té dret de veto sobre el contingut de tots els originals de diari (article 37 de la Llei de premsa i impremta), cosa que fa evident que el fet d'exigir-li responsabilitat civil per les lesions que derivin de les informacions publicades en el diari no vulnera de cap de les maneres el dret a la llibertat d'informació, ja que aquest dret també s'exercita des de la direcció del mitjà periodístic i, per tant, se li pot imposar la reparació dels danys que el seu exercici incorrecte o abusiós ocasioni a tercers; i el mateix es pot dir de l'empresa editora, ja que li correspon la designació del director."

STC 240/92, que reitera la doctrina de les STC 1 71 i 172/90

"S'ha de tenir en compte que, com que els autors materials del reportatge són desconeguts, la responsabilitat penal solament es podia exigir al director de la publicació i, com que era de vacances quan es va publicar el reportatge i, segons es va acreditar, no en va poder tenir coneixement, la responsabilitat s'havia d'imputar a qui en aquell moment exercia les funcions directives, això és, al senyor B. R., encarregat de la redacció en què es va confeccionar el reportatge, i respecte de qui es va provar que va actuar amb el frau o, si més no, la culpa suficients a l'efecte de tenir-lo per autor responsable criminalment del delicte imputat."

STC 22/95

"És evident, segons l'article 9.3 de la Llei orgànica 1/82, de 5 de maig, que la companyia esmentada no estava obligada a provar l'existència d'un dany patrimonial en els seus interessos com a conseqüència de la publicació del reportatge esmentat. N'hi havia prou de constatar una intromissió en l'honor de l'entitat recurrent i que aquesta intromissió no fos legítima perquè la resolució recorreguda reconegués una lesió efectiva a l'honor de l'entitat."

STC 139/95